

5 красавіка Брэст афіцыйна стаў культурнай сталіцай Садружнасці, прыняўшы эстафету ў старадаўняга армянскага Горыса. На ўрачыстай цырымоніі ў спартыўным комплексе "Вікторыя" сертыфікат аб сталічным статусе перадаў Брэсту старшыня Міждзяржаўнага фонду гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў-удзельніц СНД Міхаіл Швыдкой.

Сэрца і кветкі ў сімвале сталіцы Садружнасці

Яўген РАГІН

Рыхтавацца да "сталічнага года" муніцыпальныя ўлады пачалі загадзя. У прыватнасці, яшчэ ў мінулым кастрычніку яны аб'явілі конкурс на стварэнне лагатыпу акцыі. Перамаглі ў ім брэсцкія дызайнеры Уладзімір Грышук і Уладзімір Любчук. Іх графічная выява мае глыбокую канцэпцыю: у ёй зашыфраваныя вобразы сэрца, чалавека, сонца і кветкі. А цэнтральнае месца займае герб старажытнага Берасця, якому сёлета спаўняецца тысяча гадоў.

Заканчэнне — на старонках 2 — 3.

Фота Мікалая ЧАБЕРКУСА

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА НА ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" ПРАЗ ІНДЫВІДУАЛЬНЫ (63875) І ВЕДАМАСНЫ (638752) ІНДЭКСЫ.

З дапамогай банкаўскай карткі газету можна выпісаць праз інтэрнэт-сэрвіс на сайце "Белпошты" (пункт "Афармленне падпіскі на друкаваныя сродкі масавай інфармацыі").

Соцыум

ВУЧЫЦЬ ГУЛЯЮЧЫ

Чаму дзіцячыя спектаклі так часта падаюцца занадта дарослымі і ці на карысць такога заўчаснага сталення? Пра гэта разважае "К".

ст. 4 — 5

Партрэт у інтэр'еры

СЯМЕЙНАЯ САГА МАСТАКОЎ

Вystава, якая аб'яднала мастакоў з адной сям'і, актуалізавала не толькі выбітныя творы, але і драматычныя жыццёвыя калізіі.

ст. 6 — 7

Праз гасцінец

КАЛЕЙДАСКОП РАДАСЦІ Ў ГОД ПАРСЮЧКА

Як жыве культура ў тым аграгарадку, які здавён лічыўся ўзорным? "К" працягвае свой ваяж па вялікіх і малых беларускіх вёсках.

ст. 12

9 771994 478007 19014

Аршанская перспектыва

Апельсінавая бяроза

Чым жыла культура Аршанскага раёна ў першы месяц вясны? Адкаж на гэтае пытанне — у хроніцы падзей. Інфармацыя прадастаўлена аддзелам культуры Аршанскага райвыканкама.

Яўген РАГІН

Орша абвешчана Маладзёжнай сталіцай Беларусі 2019 года. Гэты статус горад прыняў ад Магілёва. Перадача сімвалічнага ключа адбылася на сцэне гарадскога цэнтра культуры.

Цягам года ў Оршы пройдуць абласныя і рэспубліканскія маладзёжныя мерапрыемствы. Горад стане платформай для падтрымкі і развіцця самых розных творчых праектаў ды ініцыятыў.

На гарадской плошчы 10 сакавіка прайшло раённае свята “Масленічныя забавы — 2019”. Падчас яго ладзіўся конкурс сярод устаноў культуры раёна “Звініць прыпеўка звонкая”.

З 11 по 13 сакавіка гарадскі цэнтр культуры “Перамога” стаў месцам правядзення X рэгіянальнага фестывалю эстрадна-цыркавога мастацтва “Ветразі Надзеі — 2019”.

12 сакавіка ў ДШМ № 1 прайшоў V Адкрыты гарадскі агляд-конкурс выканаўцаў на струнна-смычковых інструментах “Веснавая вясёлка”.

15 сакавіка ДШМ № 1 ладзіла V Адкрыты гарадскі фестываль-конкурс “Звіняць струны звонкія”.

15 сакавіка адбылася ўрачыстая цырымонія ўручэння пашпартаў маладых грамадзянам Оршы і Аршанскага раёна ў рамках Усебеларускай акцыі “Мы — грамадзяне Беларусі!”, прысвечаная 25-годдзю з дня прыняцця Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь.

На сцэне Аршанскага гарадскога цэнтра культуры “Перамога” завяршыўся фінальны адбор да XVII Міжнароднага конкурсу выканаўцаў эстраднай песні. 16 сакавіка прайшлі канцэрты праслухоўвання ўдзельнікаў дзіцячага і дарослага конкурсаў. Удзел у іх прынялі два дзясяткі фіналістаў.

Стартаваў штогадовы традыцыйны VI Міжнародны фестывальна-конкурсны праект сучаснага мастацтва і хэраўдэйнага творчасці “Апельсінавая бяроза”.

30 сакавіка ў гарадскім Палацы культуры “Орша” прайшло адкрыццё Адкрытага абласнога конкурсу па спартыўных танцах.

4 красавіка ў горадзе стартаваў абласны конкурс маладых выканаўцаў “Песні юнацтва нашых бацькоў”.

Прэм’еры спектакляў аануюць узорны тэатр “Вясёлка” і народны тэатральны калектыў ДК Барані, а таксама — народны гарадскі аматарскі тэатр ГЦК “Перамога”.

(Заканчэнне. Пачатак на старонцы 1.)

Ва ўрачыстым канцэрте з нагоды “інаўгурацыі”

Сэрца і кветкі ў сімвале сталіцы Садружнасці

Фота Мікалая ЧАБЕРКУСА

выступілі вядучыя артысты Садружнасці. Сярод іх — народны артыст Азербайджана Палад Бюль-бюль аглы і народны артыст СССР

Яўген Дога. Праграму склалі выступленні калектываў і выканаўцаў з Украіны, Узбекістана, Туркменістана, Таджыкістана, Расіі, Кыргыз-

стана, Казахстана, Арменіі. Беларусь прадстаўлялі Беларускае дзяржаўнае акадэмічнае музычнае тэатр, Дзяржаўны ансамбль танца Беларусі, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Алена Ланская, народны артыст Беларусі Анатоль Ярэменка, а таксама — лепшыя артысты Брэста і Брэсцкай вобласці.

Перадчынілі сталічнае сэрца фікату папярэднічалі дзве падзеі: “кружлы стол” на тэму “Інтэграцыя прафесійных культур у сучасным свеце”

Тэатр як дыскусійная пляцоўка

4 красавіка ў рамках мерапрыемстваў, прысвечаных 25-годдзю з дня прыняцця Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь і станаўлення Інстытута прэзідэнцтва, у Нацыянальнай акадэмічнай тэатр імя Янкі Купалы запрасілі студэнтаў і выкладчыкаў сталічных ВНУ. Ім паказалі спектакль “Дзве душы” паводле Максіма Гарэцкага, а пасля закрыцця заслоны запрасілі на тэматычную дыскусію.

Настасся ПАНКРАТАВА / Фота Ганны ШАРКО

Сцэна са спектакля.

БДУ Ягор Коней адзначыў, што ў спектаклі яму не хапіла каханя — магчыма, на гэтай лініі таксама можна было засяродзіцца. І ўзгадаў, як два гады таму на абмеркаванні выніку Нацыянальнай тэатральнай прэміі Мікалай Пінігін заклаў грамадскасць вызначыцца з тым, што ж павінен рабіць тэатр: несці асвету ў масы ці зарабляць грошы.

— Улічваючы сённяшняе складанне варункі, ці знайшлі вы для сябе адкаж, як злучыць гэтыя дзве душы? — запытаў Ягор Фёдаравіч.

— Палова грошай мы зарабляем самі, а палова фінансуецца з бюджэту. Калі б у тэатраў было стопрацэнтнае фінансаванне і перад імі ставілася заданая займацца выключна асветай, паказваць на сцэне душу беларуса, верагодна, мы бачылі б іншы рэпертуар. Бо не было б патрэбы шукаць больш лёгкі матэрыял, каб зарабіць. Хтосьці са студэнтаў прадманастраваў шыкоў-

нае веданне літаратурнай спадчыны Гарэцкага, расфарміраванае, што ў драматычнаму аснову спектакля пакладзены не толькі твор “Дзве душы”. Сладар Пінігін вяртаў выніку Нацыянальнай тэатральнай прэміі Мікалай Пінігін заклаў грамадскасць вызначыцца з тым, што ж павінен рабіць тэатр: несці асвету ў масы ці зарабляць грошы.

Пра літаратурную аснову спектакля гаварыў і дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Іван Саверчанка:

— Літаратура — гэта сінтэтычны від мастацтва, які дазваляе спазнаць жыццё глыбей, чым кожная з гуманітарных навук паасобку. Яна — аб’ёмная рэч, бо працуе і з розумам, і з пачуццямі. На мой погляд, па сваім майстэрстве, дасканаласці, глыбіні “Дзве душы” — лепшы твор беларускай літаратуры. І купалаўцы здолелі цудоўна ўвасабіць на сцэне шматлікія тэксты Гарэцкага, каб глядзец змог пранікнуць у развагі геніяльнага прадстаўніка нашай літаратуры.

Па пытаннях размяшчэння рэкламы ў газеце “Культура” звяртайтесь па тэлефоне + 375 17 286 07 97 і па тэлефоне/факсе + 375 17 334 57 41, альбо пішыце на электронны адрас kultura@tut.by

Газета КУЛЬТУРА ШТОТЫДНЕВАЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛІЯ ДАСУГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Выдаецца з кастрычніка 1991 года.

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Рэгістрацыйнае пасведчэнне № 637, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Галоўны рэдактар — Ілья Васільевіч СВІРЬНІН; **намеснік галоўнага рэдактара** — Вераніка МОЛАКАВА; **адказны сакратар** — Юры КАРПЕНКА; **рэдактар аддзелаў**: Надзея БУНЦІВІЧ, Яўген РАГІН; **аглядальнік рэдакцыі**: Дар’я АМІЛЬКОВІЧ, Надзея КУДРЯЖКА, Настасся ПАНКРАТАВА, Антон РУДАК, Юры ЧАВНІКОВІЧ; **спецыяльныя карэспандэнты**: Пётр БАСПЕЎСКІ, Алег КІМІАУ; **карэспандэнт** — Ганна ШАРКО; **фотакарэспандэнт** — Сяргей ЖДАНОВІЧ; **мастацкі рэдактар** — Наталія ОВАД; **карэктар** — Таццяна ПАШЭНЬКА.

Сайт: www.kimpress.by. E-mail: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 79, чацвёрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэкламны адрас: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41. Выдавец — Радацыйна-выдавешкая ўстанова “КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА”.

Дырэктар — СЛАБОДЗІН Ірына Аляксееўна; **першы намеснік дырэктара** — КРУШЫНІЦКА Людміла Аляксееўна. Прыёмная: (017) 334 57 41. 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77. Чацвёрты паверх. Булгарыя: (017) 334 57 35.

Аўтары допісаў паважаліваць прозвішча, поўнае імя і імя па бацьку, пашпартны нумар (нумар пашпарта, дату выдання, кім і калі выданы пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас. Аўтарскія рукапісы не рэагуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў. *Матэрыялы на правах рэкламы.

© “Культура”, 2019. Наклад 3 664. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамолунае. Падпісан у друку 05.04.2019 у 20.00. Замова 1320. Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства “Выдавецтва “Беларускі Дом друку”. ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004. Пр. Незалежнасці, 79, 220013, Мінск.

свеце" і традыцыйная акцыя "Мінская ініцыятыва". Гэтым разам міжнародны гуманітарны праект Украіны, Беларусі і Расіі прапанавалі літаратурныя чытанні ў гонар паэта-франтавіка Барыса Слуцкага, якому сёлета споўнілася 6 сто гадоў.

Як распавяла "К" начальнік аддзела культуры Брэсцкага гарвыканкама Святлана Сямашка, праграма "сталічнага года" будзе надзвычай насычанай — агулам яна ўключае больш за тысячу розных мерапрыемстваў! У іх ліку — і міжнародны конкурс піяністаў імя Святаслава Рыхтара, і харэаграфічны фестываль, і спаборніцтва скрыпачоў, і скульптурны пленэр, і парад аркестраў...

А супадзенне гэтай акцыі са святкаваннем тысячагоддзя адно надасць ёй маштабнасці. Сталічны статус Брэста — гэта яшчэ адна яркая імідажавая грань, якая павінна прывабіць турыстаў з краін СНД. Па меркаванні мясцовых уладаў, імпрэзы, прысвечаныя юбілею, павінны чаргавацца з міжнароднымі мерапрыемствамі, якімі адметная культурная сталіца Садружнасці.

К

Іншыя выступоўцы разважалі пра цяжкасці на шляху да станаўлення беларускай дзяржаўнасці, праз якія давялося прайсці нашым продкам. Мікалай Пінігін нагадаў пра няпросты лёс Максіма Гарэцкага, які быў расстраляны ў 1938 годзе. І працаваў тэзіс Ігната Абдзіраловіча (Канчэўскага) з напісанага ў 1921 годзе эсэ "Адвечным шляхам", якое ў свой час моцна паўплывала на літаратара: "Нам хочацца адначасова быць Усходам і Захадам. Мы, беларусы, вагаліся паміж двума культурнымі тыпамі, не ведаючы, да якога прылучыцца. Нам вельмі падабалася і цагнула шчырасць і вызначанасць Усходу, а з другога боку — большая аб'ектыўнасць і болей чалавечы захаванне Захаду. Жыццё вымагала сінтэзу, згарманізаванна абодвух кірункаў, але гэта, як убачым, зрабілася немагчымым. Толькі засценкі Усходу і Захаду могуць засведчыць, колькі ахвяр прынесла Беларусь за сваё маленькае імкненне быць самай сабой".

Падобныя думкі гучалі і ў спектаклі, на развагі пра няпросты лёс нацыі выходзілі і прысутныя. Вячаслаў Даниловіч падсумаваў:

— Спраўды, лёс беларускага народа, нашых продкаў такі, што практычна на працягу ўсёй гісторыі мы знаходзімся на своеасаблівым разломе паміж Усходам і Захадам. Праз нашу тэрыторыю стагоддзямі праходзілі войны з аднаго і другога боку. Але нягледзячы на ўсё гэта, беларусы здолелі захавацца як народ. І цяпер мы разам з вамі жывём у незалежнай Беларусі.

К

Менавіта такой тэме — May you live in interesting times — мусіць адпавядаць кожны з праектаў 58-й Міжнароднай выставы сучаснага мастацтва ў Венецыі. Да яе пачатку засталася трохі болей за месяц. Як ужо паведамляла "К", нашу краіну сёлета прадставіць праект "Exit/Выход" куратара Волгі Рыбчынскай і скульптара Канстанціна Селіханавы. Што змогуць убачыць наведвальнікі беларускага павільёна ў Венецыі з 11 мая па 24 лістапада, распавядаюць аўтары.

Вераніка МОЛАКАВА / Фота Ганны ШАРКО

Куратар Волга Рыбчынская і скульптар Канстанцін Селіханавы.

Выраз пра цікавыя часы, што стаў агульнай тэмай біенале, хтосьці лічыць старажытнымі кітайскім выслоўем-праклёнам, хтосьці — цытатай з прамоў палітыкаў. Але ў кожным разе афарызм працягваецца як намёк на часы не найлепшыя.

Яшчэ ўлетку, абвясчаючы андолькавую для ўсіх краін удзельніц тэзу, куратар сёлетняй выставы Ральф Ругаф (дырэктар Hayward Gallery у Лондане) патлумачыў свой

выбар тым, што біенале мусіць прадэманстраваць агульны погляд на сацыяльную функцыю мастацтва, якая спалучае эстэтычнае задавальненне і крытычнае мыс-

"Каб вам жыць у цікавыя часы"

ленне твораў. На думку спадара Ральфа, само па сабе мастацтва не можа спыніць ніякія працэсы ў грамадстве, але яно здатнае ўскосным шляхам даць падказку, як жыць і думаць у "цікавыя часы".

УВЯЦЬ СЯБЕ СКУЛЬПТУРАЙ

Адпаведнасць заданай тэме — адзін з галоўных крытэрыяў, паводле якіх абіраецца пераможца конкурсу на стварэнне куратарскай канцэпцыі для нацыянальнага павільёна. Дык якім жа чынам праект "Exit / Выход" выяўляе тэму людзей і мастацтва ў эпоху змен?

— Уваходзячы ў павільён, глядзячы бачыць пяць састаўных аб'ектаў, у цэнтры якіх змешчаны чалавечыя фігуры ў натуральную велічыню, — апісвае пра стору, якая неўзабаве з'явіцца ў цэнтры Венецыі, куратар Волга Рыбчынская. — Побач з кожнай са скульптур знаходзіцца розны рэдзі-мэйд аб'екты: теле-

візар, неонавы надпіс, упаковачныя скрыні і гэтак далей — тое, з чым чалавек кожны дзень можа ўзаемадзейнічаць у рэальным жыцці.

Сярод інсталацый няма галоўнага аб'екта, які ўсе звязаны і разам ствараюць нейкія апаведы. Галоўнае тут — успрыняцце глядачом прасторы, разрозненых сюжэтаў. Сама атмасфера нясе ў сабе пасланне пра "цікавыя часы" і пра час увогуле.

"ВЫХОД" — СНАВАННЕ ПАМІЖ

— Цікавыя часы — гэта ж сказана са злой іроніяй, — адзначае скульптар Канстанцін Селіханавы. — Акурат для мяне такія часы не вельмі добрыя — мы іх ужо перажылі раней і ў нейкім сэнсе працягваем пражываць, таму што наш агульны жыццёвы ды і мой асабісты досвед назапашваўся на пераломе розных эпох — 1980-я, 1990-я... І ўсе мы быццам яшчэ намагаемся іх асэнсаваць. "Выход" — гэта ўжо не першае маё разгортвае выказванне пра гісторыю, сучаснасць і час. Для мяне яно не з'яўляецца адкрыццём — я проста працягваю гуць сваю лінію, якую пачаў у некалькіх папярэдніх праектах ("Адзін і многія" ў 2012-м і "Рэкан-

струкцыя героя" ў 2016-м у Мемарыяльным музеі-майстэрні Заіра Азгура — "К"). Гэты праект ужо быў у рабоце, калі абвясцілі тэму біенале, таму ў ім няма нічога спецыяльна прадуманага. Проста тэма, якую мы распрацоўвалі, супала з запамтам.

— Чапу мы ўспрымаем наш час як крызісны ці адчуваем нестабільнасць і трывогу? Таму што лінейная сувязь "минушчына — сучаснасць — будучыня" перарвалася, — дадае Волга Рыбчынская. — Час быццам вызваліўся і існуе сам па сабе, а мы намагаемся вярнуцца да нейкай кропкі пачатку, зразумець, што ж з намі адбываецца. І вось "Выход" — гэта пра пастановае пераасэнсаванне таго, што было, дзіўны рэжым існавання ў прасторы "паміж". Гэта не сучаснасць, не будучыня і не мінулае, а ўсё і адразу — месца пастаянна турбулентнасці, зона, у якой наш сучаснік ператвараецца ў фігуру, якая пазначае сабой зрух кантэкстаў: савецкае — постсавецкае, лакальнае — глабальнае, гістарычнае — постгістарычнае і гэтак далей. Мы спрабуем вызначыць і даследаваць гэты стан.

К

Эскізы праекта прадстаўлены аўтарамі

■ БЕЛАРУСЬ НА ВЕНЕЦЫЯНСКАЙ БІЕНАЛЕ. ХРОНІКА ЁДЗЕЛУ

Сёлета наша краіна будзе прадстаўлена на найбуйнейшым сусветным форуме сучаснага мастацтва ў пяты раз.

2005 — выстава беларускіх мастакоў (куратар Энца Фарнара, удзельнікі — Леанід Хобатаў, Руслан Вашкевіч, Ігар Цішын, Валерый Шкаруба, Уладзімір Цэслер і Сяргей Войчанка, Андрэй Задорын, Наталля Залозная).

2011 — праект Kodex (куратар Міхаіл Баразна, удзельнікі — Юрый Алісевич, Артур Клінаў, Канстанцін Касцючэнка, Віктар Пятроў, Дзяніс Сквацоў).

2015 — праект "Архіў сведкі вайны" фатограф Аляксея Шынкярэнкі і куратара Волгі Рыбчынскай.

2017 — арт-праект "Стол" мастака Рамана Заслонава, прадзюсара Віктара Лабковіча і рэжысёра Сяргея Талыбава.

"Круглы стол"

2 красавіка ў Доме прэсы быў арганізаваны "круглы стол", прымеркаваны да Дня яднання народаў Беларусі і Расіі. Тэма для абмеркавання была наступнай: "Сугучча: беларуска-расійскія літаратурныя праекты". Да размовы былі запрошаны пісьменнікі, выдаўцы, кіраўнікі і супрацоўнікі вядучых беларускіх выданняў.

Яўген РАПІН

Старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, старшыня та-

варыства "Беларусь — Расія" Міхаіл Пазнякоў гаварыў пра ролю літаратуры ў паразуменні паміж народамі. Па яго словах, дыялог беларускіх і расійскіх майстроў мастацкага слова год ад

Сугучча дзвюх літаратур

года становіцца больш выніковым.

Гуманітарныя стасункі такога роду шырцацца і за кошт літаратурных перакладаў. Галоўны рэдактар "Мастацкай літаратуры" Віктар Шніп займаецца гэтай справай ушчыльную. Серыя "Сябрына: пазія народы Расіі" неўзабаве папоўніцца творами пісьменнікаў з Дагестана, Калмыкіі, Татарстана, Чачні, Чувашы...

Дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі Іван Саверчанка згадаў сумесны праект "Беларуская зямля ў дакументах і ўспамінах XIX — XX стагоддзяў. Па матэрыялах расійскіх і беларускіх архіваў".

Вынікам сумеснага праекта стала і выданне кнігі-альбома "Максім Горкі і Адам Багдановіч".

Перапіска дзвюх выбітных асоб — яшчэ адзін доказ тых павязяў, што здадзеным лучылі рускую і беларускую літаратуры. Пра гэта гаварыла галоўны рэдактар тыднёвіка "Літаратура і мастацтва" Ларыса Цімошык.

Мадэратарам пасяджэння выступіў намеснік дырэктара РВУ "Выдавецкі дом "Звязда", галоўны рэдактар часопіса "Нёман" Іван Чарота.

К

Калонка рэдактара

Звёны ў адным ланцугу

Рознымі культурнымі і забаўляльнымі праектамі ў духу савецкага рэтра сёння нікога ўжо не здзівіш. І атрымаўшы шыкоўны запрашальнік, стылізаваны пад пасведчанне Цэнтральнага выканава БССР, я чакану часоці падобнага. Аднак выстава “1919. Беларуская рэспубліка” ў Нацыянальным гістарычным музеі вылучалася найперш не атрыманасцю (хаця яе элементы таксама ёсць — куды ж сёння без іх?), а найперш канцэптуальным падыходам. Вельмі важная атрымалася выстава, хай сабе і невялічкая, бо ў цяперашніх плошчах музею надта не разгарнуцца.

Ілья СВІРЫН

Мы прывычаліся, што поглядаў на падзеі тых часоў раней маглі быць два: савецкі і антысавецкі. Зраўнема, яны ўтвараюць бінарную апазіцыю. Куратары выставы прапанавалі тры, беларускі — са сваёй званіцы, з пазіцыі сённяшняга дня. І атрымалася, што з’явіліся, якія здаваліся антаганістычнымі, цалкам можна спалучыць. Таму і не здзіўляе мірнае суседства ў экспазіцыі БНР і ССРБ — бо яны разглядаюцца як звёны ў ланцугу станаўлення сённяшняй беларускай дзяржаўнасці.

Пагатоў, гэтыя з’явы маюць адны і тыя самыя вытокі: першы стэнд выставы прысвечаны “Нашай ніве”. Ды і агульны займеннік пад імі падведзены. Каток рэпрэсій быў не надта перабортлівы адносна поглядаў сваіх ахвяраў.

Выстава хай і сцісла, але ўсё ж адлюстроўвае кантэкст тых падзей — час, папраўдзе, вар’яцкі. Нібы намякаюцца, што ў такіх варунках дараваць дзеяннем беларускага руху пэўныя ідэйныя або тактычныя памылкі (хто што лічыць памылкай — гэта ўжо справа іншага) будзе цалкам па-хрысціянску. Тым болей, у цэнтры таго хаосу, нібы пункт раўнавагі — купалаўскай радкі, дзе класік называе Беларусь сваім сэрцам. І гэты вобраз візуалізаваны ў выглядзе інсталіцы, якая стала цэнтральным аб’ектам выставы.

Капітары ад таго сэрца выдудзіла да самых розных з’яваў, якія так ці інакш адстойвалі ідэю незалежнай Беларусі. “За яе ахвяравалі жыццём спудзіця паўстанцы, якія змагаліся з бальшавікамі. Але гэтым жа ідэалам кіравалі і тыя, хто будоваў Беларускую рэспубліку на савецкай аснове” — гаворыцца ў эксплікацыі.

Відавочная экспазіцыя ўдана — адлюстраванне тых падзей з дапамогай коміксаў, адмыслова створаных для гэтай выставы мастацкай Кацярынай Арлюк паводле сюжэтаў Аляксандра Зімніцкага і Канстанціна Касяка. Хочацца верыць, гэты праект будзе ўвасоблены не толькі ў сценах музея. І пры публікацыі на паперы ці анлайн да яго абавязкова дапаможа папулярнай мовай выкладзенныя каментарыі. Іх, дарэчы, і на выставе бракуе. Таму я наведваць вярта парэкамендаваць з добрым экскурсаводам: інакш не надта абазнаны ў гісторыі той эпохі чалавек можа шмат чаго не зразумець.

Тым болей, тая ж абмежаванасць экспазіцыянальнай прасторы, якая стала галоўнай хібай выставы, вымушала распавядаць пра ўсё “галопою по Европам”. Уціснуць размаітз’я з’явы тых часоў (ад Першай сусветнай да беларусызачы, ад індустрыялізацыі да рэпрэсій) у якую сотню квадратных метраў папросту немагчыма. Хочацца верыць, у новай экспазіцыі Нацыянальнага гістарычнага тоі супярэчлівы перыяд уласціва паказаць больш дэталізавана.

Зрэшты, і гэтая выстава пакідае цэласнае ўражанне — менавіта праз свой агульны погляд на тыя падзеі. Будзем спадзявацца, што такі погляд — ураўнаважаны і праўдзівы — стане магістральным і дапаможа пераадолець як замшэлы дагматызм, так і эмацыянальнасць. На жаль, у нас на гэтыя хваробы і дасюль яшчэ шмат хто пактуе.

K

Тэатр як аматарская студыя — з’ява досыць распаўсюджаная і папулярная. Існуе процьма калектываў у Дамах культуры, прыватных гурткоў, масава сталі з’яўляцца тэатральныя аддзяленні ў дзіцячых школах мастацтваў. Ідэя выхавання малечы мастацтвам сама па сабе, бяспрэчна, цудоўная. Аднак чым больш аматарскі спектакляў я гляджу, тым больш у мяне ўзнікае пытанню. І першае з іх: ці не падмяняюць некаторыя педагогі праз сваё імкненне навучыць “як трэба” дзіцячую шчырасць на штучную “правільнасць”? Здаецца, на шляху да выніку ў некаторых губляецца мэта.

Настасся ПАНКРАТАВА / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Каб не халдзіць далёка па прыкладу, звярнуся да У Мінскага Міжнароднага тэатральнага дзіцячага форуму “Крокі”, які завяршыў сваю працу на мінулым тыдні. Фэст сабраў прадстаўнікоў васьмі краін свету, сярод дзесяці рознамоўных калектываў тры прадстаўлялі Беларусь. За чатыры дні я паглядзела больш за дзясятка спектакляў, акцёрам якіх было ад сямі да 17 гадоў. Пасля кожнага ў пакоі журы вяліся гарачыя абмеркаванні пабачанага. Да таго ж, двойчы ладзіліся сустрэчы з рэжысёрамі і кіраўнікамі калектываў, падчас якіх адмыслова шчыра дзякавалі педагогам за выхаванне дзяцей, аднак не абходзілі і відавочныя метадалагічныя праблемы.

Я пакіну па-за гэтым матэрыялам хвалебныя словы, бо кожны з датычных рэжысёраў іх ужо багата пачуў, а ў пацверджанне дасягненняў звёз дадому дыпломы і ганаровыя граматы. Зараз хачу засяродзіцца на праблемах, без разумення і пераадолення якіх немагчыма рабіць крок наперад.

ШКАЛА ВЫМЯРЭННЯ: ЁСЦЬ ЦІ НЯМА?

Памятаецца ходжука фразу пра тое, што прафесійным акцёрам цяжэй за ўсё выходзіць на сцэну з дзельмі і жывёламі? І сапраўды, перайграць іх натуральную арганічнасць амаль немагчыма. Хлопчыкі і дзяўчынкі маюць прыродную шчырасць роакцый, адпаведную ўзросту пластычнасць, адкрытасць, і вельмі шкада, калі бачыш у спектаклі як гэтыя ўласціваці лямуюцца ва ўгоду рэжысёрскай задумцы.

Прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь Лідзія Манакова не аднойчы задавала пытанне, відавочна жартаўлівае, але здатнае вывесці на сур’ёзны развагі:

— Часам узнікае сумнеў, ці ў курсе рэжысёр, што ён працуе з дзельмі. Малія павінны інтэлектуальна расці, развівацца, аналізаваць. Для мяне — гаюльны менавіта выхаваўчы бок. Чаму мы бачым на сцэне, як акцёраў-аматараў ставяць у сітуацыю, дзе яны адчуваюць сябе ненаатуральна? Можна не трэба

расці, якой патрабуе ад іх рэжысёр.

Спадар Вергуноў выступае за тое, каб педагогі не спыталіся вучыць, а ў першую чаргу захоплівалі дзіцяй гульні. Ён ведае пра што гаворыць: сам колым гадоў працуе з няпростымі дзельмі — тымі, якія мелі канфлікт з законам ці маюць расвішчальны псіхафізічнага асабліва.

— З першымі асабліва цяжка, бо іх жыццёваму досведу ўласцівы горкі прысмак. Я ўжо не здзіўляюся, калі заданне па маляванні

педагогамі літаратуры для інсцэніроўкі. Яна павінна быць узростава дапушчальнай! Навошта браць вельмі складаны матэрыял і патрабаваць ад маленькіх акцёраў таго яго пераўвасоблення, якое ім не характэрна? На мой погляд, тэатральны педагог павінен карыстацца медыцынскім прынцыпам “не нашкодзь”.

У адказ з боку кіраўнікоў аматарскіх калектываў неаднойчы гучала, што вучні не хочунь працаваць з дзіцячым матэрыялам. Маўляў,

Вучыць гуляючы

Ці пасуюць дарослыя праблемы дзіцячаму тэатру?

Тэатр “Bel Etage” з Беластанку.

ўскладаць на юныя плечы заната складаныя задачы? Дзецям неабходна прайсці свой шлях і знайсці сябе, а не паўтараць неўласцівы ім малонак, які, аднак, прыглянуўся рэжысёру. Кожная рэпетыцыя, у першую чаргу, павінна быць пошукам тых нябачных кнопак, якія ўключаюць у выканаўцаў арганіку.

Па меркаванні акцёра Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага, педагога, рэжысёра Аляксандра Вергунова творчасць юных можна вымераць ступенню зацікаўленасці саміх удзельнікаў у тым, што яны паказваюць. Аляксандр Леанідавіч пагаджаўся са старшынёй журы спадарыняй Манаковай:

— На некаторых спектаклях мяне не пакідала адчуванне несупадзення, пацалогі. У мяне, як у гледача, узнікае сур’ёзны дысананс, калі дзіця пачынае са сцэны мяне настаўляць. Раптам на публіку абрываецца цяжар праблем на разрыў аорты, але незразумела, адкуль узліся такая эмоцыя, чаму яны зашкальваюць. Дзеці, якія яшчэ не прайшлі пэўныя жыццёвыя этапы, не перакруцілі ў сабе горыч страт і сонечнасць нечаканна радасцяў, не могуць мець эмацыянальных шчупальцаў, той акцёрскай муд-

афішы свайго будучага тэатра яны выконваюць адно чорнай фарбай, — распавёў Аляксандр Леанідавіч. — І сваёй задачай бачу “сцерці” з іх той чорны колер з дапамогай тэатральнага мастацтва. Я шчаслівы, калі натрыканцы заняткаў у іх палітры з’яўляюцца цэлымі фарбамі. Каб пацесніць да ролі, я іду падчас рэпетыцыі за іх жаданнямі, а не патрабую: “выйдзі сюды”, “павярніся там”, “скажы гэтак”. Не трэба агружаць дзяцей як прафесійных акцёраў. Я імкнуся, каб вучыць сам да разумення сваёй ролі прыйшоў, каб вочкі загарэліся. Толькі ў такім выпадку ты пачуеш: “А можна я вось так паспрабую?”

ДАПУШЧАЛЬНАЎ УЗРОСТАВА

Педагог кафедры тэатральнай творчасці Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, актрыса тэатра і кіно Алена Акулёнак лічыць, што першае знаёмства з тэатральным мастацтвам павінна засяроджвацца не на асновах акцёрскага майстэрства, а на якаснай літаратуры.

— Малеча ўсмяктае немыведзана то вельмі хутка, таму для мяне вельмі важна, каб у тэатральнай студыі дзеці мелі магчымасць знаёмства з добрымі тэкстамі. І тут паўстае пытанне пра выбар

у студыю яны прыходзяць, каб выказаць на сцэне моцную эмоцыю, таму ім бліжэй жарціць сур’ёзных кніг, чым просненія казкі. “Захоцунь дзеці граць Шэкспіра — дык што, адмаўляць?” — дакаралі рэжысёры членаў журы.

У гаюўнага рэжысёра Вількага тэатра Беларусі Міхаіла Панджавідзе на такі запыт заўсёды ёсць “музычныя” прыклады:

— Прыйдзе да мяне дзевяцігадовы скрыпач з нотамі Пананіні. Я магу яму дазволіць граць. Але я павінен усведамляць, што далей наша вучоба пойдзе па адным з адмоўных сцэнарыяў: дзіця ці руку перайграе, ці пачне паўраўноўваць сябе з іншымі выканаўцамі і зразумее, што іграе дрэнна. А калі выйдзе з такім творам на конкурсную сцэну, то яшчэ і псіхалагічную траўму атрымае праз крытыку — і, заўважце, справядліваю!

Таму да выбару матэрыялу трэба ставіцца вельмі акуратна. Гэта не значыць, што дзіцячым калектывам на воцкуп застаюцца адны казкі. Нават таго самага Шэкспіра можна апрацаваць так, каб юныя акцёры маглі ўзяць з яго нешта, датычнае іх. У гэтым плане мяне асабліва зачэпіль спектакль славаціай тэатральнай студыі АТД “Смугтак па Джону Ленану”. Пагадзіцеся, сучасным дзе-

цім лідар групы The Beatles зусім не знаёмыя. Аднак рэжысёр Петар Луптоўскі правёў вялікую папярэднюю працу. Ён распавядаў пра музыканта, пра падзеі таго часу, якія паўплывалі на напісанне песень, уключаў музыку.

Спачатку малыя “вяліся” на знаёмыя па тэлерэкламе мелодыі. Пасля загарэліся, пачалі прыносіць педагогу артыкулы з часопісаў і кнігі, шукаць адпаведнае эпоэ адзенне, культуры круглыя акулары. Яны ўсе разам пісалі гісторыю, якая павінна была ажыццявіцца на сцэне. У выніку атрымаўся сумесна створаны шыкоўны спектакль. Дзеці шчыра распавядалі пра героя, які ім стаў сапраўды блізкім.

Загалчык літаратурна-драматургічнай часткі ТЮГа Жанна Лашкевіч прыгадала спектакль “Звер” па кнізе Уільяма Голдынга “Уладар мух”, які на “Крокі” ў мінулы раз прывозіў маскоўскі тэатр-студыя “Дзверы”.

— Гэта быў свайго роду шок, бо нічо не чакаў пачыць нешта падобнае ад дзіцячага тэатра. Я адчувала найвышэйшы градус перажывання публікі. Не верылася, што граюць дзеці — так арганічна выглядалі на сцэне хлопчыкі, якія шчыра ўвасаблялі сваіх равеснікаў, што апынуліся на востраве, так дакладна былі пастаўлены задачы.

Сакрэт поспеху ў многім залежыць ад выбару матэрыялу. Ён можа “трапіць” на выканаўцаў, а можа прыціснуць іх трузам праблем, якія немагчыма ўзняць у пэўным узросце.

— Мяне вельмі здзівіў выбар адным з калектываў апавесці Волгі Патавай “Прадыслава”, — дадае спадарыня Лашкевіч. — Тэкст 1990-х гадоў, які быў своечасовым талды, сёння выглядае надзвычай пафасна. У ім на кожны квадратны сантыметр па некалькі дзясяткаў праблем. Падлеткам трэба разабрацца ў зведзеных у адну кропку тэмах праваслаўя, гендара, радзімы, жанчыны, лёсу і гэтак далей. У выніку выкананне ператвараецца ў схему, токст фармалізуецца, а акцёры так імкнуча даць незразумелую ім эмоцыю, што ў зале міжвольна ўзняе бар’ер для ўспрымання. Магчыма, варта было б узяць нешта больш блізкае дзецям. Атрымалася ж у сталічнай школы-студыі “Арт-бу” таксама з нацыянальнага матэрыялу — з апавесці Уладзіміра Караткевіча “Вужыная каралева” — зрабіць надзвычай арганічную дзею.

**НАПЕРАД!
АДНАК З АГЛЯДКАЙ**

Паказы форуму выклікалі ў мяне адчуванне, што многіх педагогаў падводзіць шікс шыльды “вучэбная ўстанова”. Магчыма, спрацоўвае неабходнасць растлумачыць бачкам такое няўлоўнае паняцце, як навучанне драматычнаму мас-

Калектыв з Эстоніі “Лятаючая карова”.

Адэскі дзіцячы музычны тэатр “Балаганчык”.

Славацкі “Смутак па Джону Ленану”.

Тэатр “Чамадан” з Салігорска.

тацтву. Міхал Панджавідзе на гэтую тэму прыводзіў шыкоўнае параўнанне:

— Як вучаць будучага музыканта? Сістэмна і пераёмна. Змалку ён ходзіць у музычную школу, потым ідзе ў каледж ці кансерваторыю. Без штодзённых шматгадзінных заняткаў у дзяцінстве немагчыма стаць прафесіяналам высокага гатунку. Хочаш быць вакалістам? Ізноў доўгія рэпетыцыі і распрацаваная вучэбная стратэгія. З драматычным мастацтвам адываецца ўсё інакш. На Уступных іспытах у ВНУ шукаюць раскавана-

навучання. Адно кіраўнікі аматарскіх студый развіваюць тэа ўласціваці, што характэрна для іх выхаванцаў, іншыя імкнуча зрабіць так, каб было відавочна, што тут сур’ёзна падыходзіць да справы. І што ў выніку?

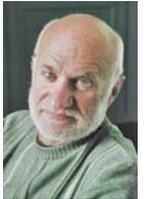
Напрыклад, у Салігорскай дзіцячай школе мастацтваў на дзедзі другога года навучання была пастаўлена філасофская п’еса “Наперад, кацыня!” Арыстам-пачаткоўцам з цяжкасцю даліся 60 хвілін суцэльных дыялогаў і маналагаў. Ці цяжка было так ад пачатку ўсё ўскладняць? Сур’ёзнасць падыходу была звязана на самых машабных на форуме дэкарацыях, якія празмерна загрузвалі сцэну, мудрагелістым грыве, які падаваўся залішнім пры натуралістычных — і рознастэлёвых — касцюмах, што не давалі дзеянню стройнасці і дакладнасці. Мо замест знешніх эфектаў варта больш сканцэнтравана на дзеях і ісці ад іх магчымасцяў?

А вось латышскія старшакласнікі ў мінімалістычных дэкарацыях за 30 хвілін распавялі пра розныя пакаленні сям’і, што збіраюцца за адным сталом. Дзеці паказвалі тое, што перш за ўсё зразумела і блізка ім, — і таму змаглі зачэпіць залу і журы. У выніку менавіта Тэатр Юрмальскай дзяржаўнай гімназіі за спектакль “Час” атрымаў Гран-пры сёлетніх “Крокі”.

Прафесіяналы ад тэатра прапаноўваюць усё ж адточваць з дзецьмі неабходныя рэфлексы: увагу, аэнкаў, рытміку, пластыку, развіваць голас, дакладнае маўленне. Рывацаць фізічныя складнікі, не пераломліваючы натуру малечы. Навучанне акцёрскаму майстэрству спатрэбіцца пазней. З дзецьмі ж у тэатр трэба гуляць!

Дзяжурны па нумары

**Ці варта
трымацца
“за бараду?”**

У адным са сваіх інтэрв’ю вядомы графік Павел Татарнікаў распавёў такую гісторыю. Яму патэлефанавалі з выдавецтва, якое рабіла школьны падручнік. Мастацкі рэдактар — мабыць, нядаўняя выпускніца — выбрала на вокладку з ліку ягонных работ у Сеціве выяву казачнага персанажа — барадатага босага дзеда, які цягне снапы з палё. — Там пастаральнае асяроддзе — поле, жнейкі, вёска, царква, касцёл. Але што атрымліваецца? — гаворыць мастак. — Дзяўчына, якая нядаўна сама сядзела за партай, чамусьці падумала, што для вокладкі школьнага падручніка па беларускай літаратуры не знайсці нічога лепшага... Такі стэрэатып ідзе з савецкіх часоў, калі з нас ляпілі слянянскую нацыю. Я выдавецтву адмовіў.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

З чымсьці падобным сустрэўся і я падчас узнагароджання пераможцаў фотаконкурсу “Я — грамадзянін Рэспублікі Беларусь”. Ён прадугледжваў мноства тэм, і сярод іх — патрыятызм, гістарычная спадчына, традыцыйныя каштоўнасці, беларуская нацыя, гісторыя народа, малая радзіма. У конкурсе бралі ўдзел дзве ўзроставыя групы — 11 — 13 і 14 — 17 гадоў. Будзьма шчырымі: у гэтым узросце мала хто мае ўласны светапогляд і зольны на самастойнае мысленне. Дзеці звычайна знаходзяцца пад уплывам стэрэатыпаў, якія пануюць у грамадстве і пераказваюць тое, што чуюць у сям’і і школе.

Дык вось, мяркуючы па большасці фотаработ, адзначаных прэміямі, тыя, каму хутка атрымліваць пашпарт грамадзяніна Рэспублікі Беларусь, хоць і нарадзіліся ў суверэннай дзяржаве, але дасюль падуладныя тым стэрэатыпам савецкай пары, пра якія згадаў у сваім інтэрв’ю Павел Татарнікаў. Беларусь для іх — толькі сенажаш і палеткі, нацыянальная культура — толькі ганчарны круг і старажытныя кросны, а ўвасабленне гісторыі — дзідзюла на фоне вяскавай хаты. Усё астатняе — адроджаныя храмы і замкі, сучасная забудова гарадоў, іншыя розлікі сённяшняй новай Беларусі, з якіх складаецца вобраз дынамічнай сучаснай дзяржавы — засталіся па-за іх увагаю. Я можа крыху ўтрыбую сітуацыю, але сутнасца яно так.

Калі б высокая этнаграфія трактавалася як толькі адзін з чыннікаў нашай гісторыі і рэчаіснасці — хай сабе. Але калі ўвагу засяроджваюць выключна на ёй, калі гэтакую надаюць перавагу, малюючы вобраз Беларусі, дык тэмца нельга лічыць аб’ектыўным і рэалістычным. У сярэдзіне 1970-х мы разам са светлай памяці Міхасём Раманюком і такімі ж, як я, студэнтамі выпраўляліся ў вандроўкі па вёсках на пошукі ўзораў этнаграфіі і народнага мастацтва, якая ўжо талды адыходзіла ў нябыт пад націскам гарадской культуры. Нават у тыя часы нам не ўдалося пабачыць тую архаічную вёску, якую хтосьці і цяпер чамусьці тракце як эталон беларусчыны. Тым больш, яе па вызначэнні не можа быць сёння ў індустрыяльнай дзяржаве, якой з’яўляецца Беларусь.

Згадваючы інтэрв’ю Татарнікава, скажу, што не варта еўрапейскай краіне з тысячгадовай гісторыяй і моцным культурным патэнцыялам трымацца за стэрэатыпы. На іх немагчыма выхаваць новае пакаленне патрыётаў Беларусі.

На сувязі!

Паважаныя чытачы!
Нам цікавае ваша меркаванне па гэтай ды іншых тэмах нумара!
Пішыце на адрас: 220013, г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 77, альбо на электронную скрыню kultura@tut.by.
Тэлефануйце ў рэдакцыю па нумары 8-017-286-07-97.
Абмяркоўвайце на акаўнтах kimpresbyu у сацыяльных сетках!

Міхал Мурза ў ролі Рамана са спектакля “Прадыслава”.

Сакрэт поспеху мастацкай выставы на першы погляд увогуле і не сакрэт: наяўнасць у мастака таленту. Аднак не заўсёды гэтага дастаткова, бо інфармацыйны паток вялікі, і ў ім лёгка застацца незаўважаным. Зрэшты, часам і без таленту можна абысціся, бо ёсць такія магутныя рэчы, як піяр, хайп, зорнае імя...

Выстава “Сям’я”, якая не так даўно прайшла ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў, не прэтэндавала ні на што, акрамя прадстаўлення таленавітых работ. Але я стала і папулярнай, і розгаласнай, і багатай на глядацкія эмоцыі. Бо прапанавала яшчэ і захাপляльную сямейную гісторыю — сюжэты, вартыя раману і саг. Галоўны “рухавік” падзеі — мастачка Зоя ЛУЦЭВІЧ — натхніла наведвальнікаў шчырай любоўю да сваёй сям’і. І сям’я гэта няпроста.

Надзея КУДРЭЙКА

Яе дзед — Сяргей Каткоў, бацька — Алег Луцэвіч, маці — Святлана Каткова, хросная маці — Зоя Літвінава. Мастакі спрэс адметныя, але ж у нечым недаацэненыя, недаўшанаваныя. Пра гэта Зоя не стамляецца эмацыйна нагадваць.

Пра выставу і яе ўдзельніцаў яна распавядае ад імя нашчадка, вучня і прыхільніцы. Быццам яшчэ раз праходзячы экскурсію, толькі ў скарачаным газетным фармаце. Гісторыі людзей дапамогуць лепей зразумець іх творчасць, якая стала ўжо часткай нашай культуры. Дамо ёй слова.

СЯРГЕЙ КАТКОЎ. У ЦЕНІ СЛАВЫ ВУЧНЯ

— Мой дзед быў педагогам ад Бога. Але і мастаком быў выдатным. Нядаўна яго работамі пачалі захапляцца і бацьчы ў іх тое, чаго не бачылі раней. Сяргей Каткоў пакрысе выходзіць з-за спіны сваіх славуных вучняў. Проста ён нікуды не лез, не прасоўваў сабе як мастака, не змагаўся за дзяржаўныя заказы. Каб захаваць душу, з галавой сыходзіў у педагогіку, якую вельмі любіў.

Сваёй галоўнай місіяй дзед лічыў выхаванне культурных людзей. І многія нашы акадэмікі, прафесуры, лепшыя мастакі — яны ў яго дзеціні сядзелі на калянях! Пра сваіх вучняў ён ведаў усё! У нас дома пастаянна нехта жыў — бо яму больш не было дзе. Калі не было чаго есці — прыходзілі да нас. З нашага дома ішлі ў армію і ў яго ж вярталіся. Дзед дапамагаў усім. Бывала, нават ад самагубства ратаваў.

Пра гэтым Сяргей Каткоў быў неверагодна занятым чалавекам, бо акрамя вучняў меў і адказны пост у Саюзе мастакоў. Ён перажыў чатыры інфаркты... Моцна лобу пра стварэнне Дома дзіцячай творчасці, і кожны раз яго намаганні цярпелі крах. Інтэрнат для адораных дзяцей, які цяпер называюць Парнатам, мой дзед рабіў, можна сказаць, ад пачатку і да канца — гэта менавіта ён ездзіў па вёсках, вышукваў

таленавітых дзяцей, касцьмі за іх клаўся. Практычна за свой кошт і за капейкі, якія давала дзяржава, ладзіў пільнеры, па 30 дзяцей вывозіў летам на прыроду, сам карміў, сам вучыў. Цяпер нават цяжка ўявіць сабе падобную самаахвярнасць і падзвіжніцтва. І калі інтэрнату для адораных дзяцей прысвоілі імя Івана Ахрэмчыка, а не Сяргея Каткова, многія яго выхаванцы проста абурліся.

У асноўным ён пісаў цудоўныя пейзажы. Работ засталася многа, але самыя лепшыя для нас цяпер недасяжныя. Мы не змаглі іх выставіць, бо знаходзіцца яны за мяжой. Неяк прыехаў калекцыянер, адбраў тое, што хацеў, вывез у Маскву — і там выстаўляе з вялікім поспехам. У Беларусі ж іх амаль ніхто і не бачыў, бо ў дзед праекты не было персанальных выстаў.

Мы абралі розныя работы — пачынаючы з 50-х і да 70-х гадоў. Выставілі некалькі нацюрморту, адзін дык вельмі цікавы, з конскім чэрапам. Любіў дзед працаваць на Бярэзіне, і ёсць цудоўны пейзаж з царквою ля вады — вельмі лёгкі і прыгожы. Дарэчы, карціну, якая мне найбольш падабаецца, мы не выстаўлялі, бо яна ў дрэнным стане, і пабаяліся перавозіць. Але, думаецца, і без яе зідолелі паказачы, якім своеасаблівым і пранікнёным мастаком быў Сяргей Каткоў.

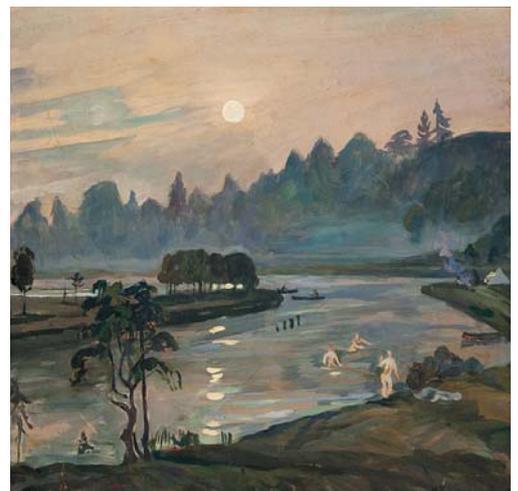
АЛЕГ ЛУЦЭВІЧ. МАСТАК, ЯКІ СПАЛІў СВАЕ ТВОРЫ

— Некалькі гадоў таму бацька памёр: не ад хваробы, а хутчэй ад туці. Проста стаміўся жыць. Было яму 92 гады. Болей не выкладаў, усе сябры адышлі раней за яго. Памерла і апошняя жонка, якая была нашым маладзейшым. Хаця былі дзеці. Як высветлілася пасля яго смерці, нават не трое, а чашэўра.

Вучыўся Алег Луцэвіч у Маскве і быў лепшым студэнтам. Уся акадэмія бегала глядзец, як ён пачынае малюнак, як ён яго заканчвае. Разам з ім вучыліся славуны потым майстры — напрыклад, Эрнст Неізвестны — а бацька сядзі і лічыць лепшым! Вярнуўся ў Мінск і пачаў выкладаць у мастацкай вучэльні. Вучняў літаральна зачароўваў, яны былі як сектантаў. Я ведаю некалькіх,

Зоя Літвінава. “Смутак”, 2018.

Сяргей Каткоў. “Купальшчыцам”. 1974.

Сямейная

якія казалі, што слова Луцэвіча для іх было больш важным, чым слова бацькі ці маці.

Цікава, што мой дзед Сяргей Каткоў, які працаваў у той жа мастацкай вучэльні, меў абсалютна іншую сістэму выкладання — ён раскрываў кожнага навучэнца, знаходзіў нешта адметнае ў чалавеку і песьціў гэта. І выгадаваў нашым больш мастакоў, чым мой бацька. Алег Луцэвіч усіх падпарадкоўваў сваёй волі — гэта зусім іншы падыход, усходні. Яму былі адданыя палкам. Настолькі, што калі гуру галіў нальса галаву — усе галіліся. Калі скакаў у палонку — усе скакалі. Апрачаў модную рэч — усе пераймалі моду. Здавалася, сёй-той з вучняў быў гатовы забіць, але не даў сказаць пра яго ніводнага благага слова.

Як выкладчык бацька быў прыхільнікам глыбокага прасторавага рысавання. Але сам пры гэтым працаваў зусім па-іншаму, у розных стылях. Вучні былі нашым за яго прасцейшым.

Гэта быў сьвурны крытык. Амаль ніколі не хваліў, безапеляцыйна выказваў сваё меркаванне — і, натуральна, яго за гэта не любілі. У мастацтве быў максімілістам і ідэалістам, але не злым, а справядлівым — хай і сваёй справядліваасцю. Асадыць хама і нягодніка ён умеў як ніхто. Неяк у 60-х гадах яго ледзь не выгналі з Саюза мастакоў за тое, што ён папсаваў твар аднаму калегу, які па-хамску выказаўся пра Святлану Каткову і Зою Літвінаву. Проста прыйшоў на сход і даў яму ў нюхаўку. І калі паставілі пытанне пра выключэнне Луцэвіча з Саюза, усе за яго заступіліся, а асабліва горача жанчыны — яны казалі, што гэта героістыя, а не хуліганства. Тады людзі былі іншымі, пасляваеннымі. Яны разумелі, што мужчына павінен быць мужчынчанам, а не нейкай амёбай.

Святлана Каткова, Зоя Літвінава і Зоя Луцэвіч.

У цяперашняй сістэме адукацыі бацька, я думаю, не пратрымаўся б ні дня. Бо ён не быў надта далікатным, а дзіўчынак увогуле даводзіў да слёз: “Навошта ты сюды прыйшла? Табе трэба ісці ў школу ці на завод. Мастак — гэта мужынская прафесія”. Хаця жаніўся выключна на сваіх лепшых вучаніцах. Толькі афіцыйна ён быў жанаты тры разы, і ўсе яго абранніцы знешне былі падобнымі. Хіба што розныя узростаў, з рознай у дзясяткі гадоў. І пакуль з імі жыў, ён іх абагаўляў. Разводзіўся — і адразу губляў да іх цікавасць.

Калі мама з ім развалася, ён быў настолькі абражаны, што стаў вельмі прахалодна ставіцца і да мяне. Мы бачылі ўсёго па некалькі разоў на год. Ён не хацеў, каб я была мастаком. Навошта, увесь час казаў мне пра спорт, пра здаровы лад жыцця. У выніку я і стала чэмпіёнкай па бегу. А мае малочныя крытыкаваў. Але аднойчы хросная паказала яму нашчормт, бацька пахваліў, і быў ззіўлены, калі даведаўся, што гэта мая работа. У выніку прызнаў, што ў мяне ёсць талент, але ўсё роўна сказаў, што не жаночая гэта справа.

А знешне ён быў вельмі прывабны мужчына, нечым падобны да казака з чубам. Спартсмен, плывец, карацц. Памятаю яго на пляжы ў 70 гадоў — з фігурай падцягнутага 40-гадовага. Усё жыццё вёў здаровы лад жыцця. Любіў жанчын, ды і яны ім лёгка захапляліся.

Выкладаў ён недзе да сярэдзіны 80-х. У 90-я гады яго ізноў паклікалі. Тады моцна знізіў узровень выкладчыкаў, студэнты пачалі скаргі на педагогаў пісаць... І дырэктар сказаў: “Ну няхай, я вам дам такога выкладчыка, што вы яшчэ пашкадуеце”. Мне расказвалі, гэта было жорстка! Ніякіх навушнікаў, ніякай музыкі пад час працы. Крыў Божа, запэкачына падлога — мог прымусяць мышь. Брудная палітра? — выкідаў яе ў вако. Ён ставіўся да мастацтва як да нечага боскага, для яго “быць мастаком” — значыла служыць мастацтву.

Карцін Алега Луцэвіча не засталася ніводнай: перад смерцю ён усе спаліў. Усе! Чаму так здарылася? Ён жа вельмі даўно перастаў выстаўляцца. Бо быў утэўнены, што яго не зразумеюць і не ацэняць належным чынам. Як мастак ён расчараваўся —

у тым, што найперш пачало цаніцца ў карцінах і ў мастацкім асяроддзі. Быў нон-камфармістам і не прымаў рацённаў папавоў. Таму галавой сыходзіў у педагогіку, зарабляў ілюстрацыямі. Але да яго на кансультацыі пастаянна ездзілі людзі з Расіі, бо чулі пра яго легенды, яшчэ з часоў вучобы ў Маскве за ім цягнуўся шлейф геніяльнасці.

У мяне і ў маёй сястры бацька спрабаваў узяць аб’яжанне, што калі ён захварэе, мы знішчым усе яго карціны. Але не паверыў нам (і правільна), таму ўсё ззейснiў сам перад тым, як легчы паміраць.

Мастацтва прымушала яго пакутваць. Вось мая маці вельмі лёгка працуе, з задавальненнем. Для яе маляваць — гэта як жыць. А бацька рабіў усё праз пакуты.

На выставу “Сям’я” мы планавалі прывезці тую яго адзіную работу, якая судам захавалася. Гэта нават не карціна, а нешта прыкладное — фон для батальнай сцены з музея Вялікай Айчыннай вайны. Але я стан аказаўся зусім блалі, і мы адмовіліся ад той ідэі. Таму ад Алега Луцэвіча засталася толькі памяць.

**СВЯТЛАНА КАТКОВА.
КОЛЕРЫ, КВЕТКІ
І КАТЫ**

— Першым настаўнікам маёй маці быў, зразумела, яе бацька. Пасля мастацкай вучэльні яна паступіла ў тэатральна-мастацкі інстытут на вярчэнне аддзяленне — бо мінчан талды на дээннае не бралі — і вучылася на кераміста. А дээнны час яна праводзіла ў сваёй сяброўкі Зоі Літвінавай на манументальным аддзяленні. Атрымалася так, што яны абедзве вучыліся з раніцы да ночы, паралельна нібы адразу на двух аддзяленнях.

Мама, як мастак, неверагодна самабытная. Ні з кім не пераблытаеш ні яе букет кветак, ні кераміку.

А да яе ў майстэрню завіталі калекцыянеры-японцы — і ў экстазе скупілі не толькі вазы, але і ўсю кераміку, якая толькі была ў мамы! Хаця ў кераміцы японцы лічацца ледзь не сусветнымі лідарамі.

Разам з Зоіяй Літвінавай мая мама зрабіла ня мала манументальных работ, якія цяпер амаль усе знішчаны. У кінатэатры “Вільнюс” быў знакавы твор у тэхніцы энкаўстыка “Вільнюс стары і новы”. У гасцініцы “Планета” яна распісала столь, абсалютна неверагодна. Цяпер там сайдынг і ўсё зафарбавана. Можна, калі-небудзь на руінах знойдуць рэшткі таго жывапісу... Не захаваўся і

На выставе “Сям’я” Святлана Каткова зрабіла рэтрэспектыву ад ранняга перыяду да самых новых работ, літаральна мінулага года — яна ў свае 77 гадоў па-ранейшаму актыўна працуе. Было паказана нават тое, што рабілася яшчэ ў вучылішчы і інстытуце. Мы паказалі многа нашормортаў — цяпер яна ў асноўным піша нацюрморты, садовыя сцэны, інтэр’ер, від з акна, бо не так ужо часта выходзіць з дома. Была, напрыклад, цудоўная карціна “Вячэрні звон” са званкамі, ў стылі Ван Гога, я яе абажваю. На яе карцінах — абавязкова кот ці кошка, якія выдатна ўпісваюцца ў гэтыя светлыя цёплыя сюжэты.

што з ёй рабіць. А дзед, як толькі пабачыў малонкі Літвінавай, ледзь не закрычаў: “Адайце яе мне!” І прывёў Зою жыць у свой дом, пазнаёміў з дачкой, заўсёды апекаваўся імі абедзюма. І з таго падлеткавага веку Святлана і Зоя разам. Гэта наша адна сям’я.

Да 50 гадоў яна амаль не выстаўлялася, і ў яе не купілі ніводнай карціны! Не таму, што яны дорага каштавалі — калісьці гэта нічога не каштавала. Проста незразумелыя яны тут. Гэтыя жанчыны — Зоія і мая мама — нікуды сябе не прапыхвалі, не сябравалі з патрэбнымі людзьмі, не плялі інтрыгі. Як і мой дзед, яны проста аддана рабілі сваю справу.

ліся, што адразу набылі 40 карцін і запрасілі працаваць у Аўстрыю.

20 гадоў яна там працавала, у яе быў раскошны творчы перыяд. Самыя лепшыя работы былі створаны для галерэі ў Ціролі, яны цяпер прадаюцца па ўсім свеце за многі дзясяткі тысяч долараў. Літвінава распісала і некалькі шэрквяў. У Аўстрыі яе лічаць ледзь не народным мастаком. Аднойчы ў аэрапорце у нас былі непрыемнасці з багажом, і мы пайшлі да начальніка. А ён: “Божухна, вы Зоія Літвінава! Я маюся ў царкве, якую вы распісалі!” Яна сябра з прэзідэнтам Ціроля, ён яе заўсёды сустракае як пачэсную госцю.

няхай і са спазненнем. Зоі Літвінавай удалося дабіцца прызнання і на Радзіме. Гэта вучыць і мяне ніколі не апуськаць рукі, ніколі не расчароўвацца ў сваім мастацтве.

Маючы прыклад старэйшых членаў сям’і, на свой лёс мастака Зоія Луцэвіч не наракае. Яна многа выстаўляецца і ў Беларусі, і за межамі, атрымлівае прэміі на конкурсах і фестывалях.

Для выставы “Сям’я” мастака адабрала вытрымкі з новых працэтаў “Жарсці пеўня Роджара” і “Ракавыя ярыкі” ды некалькі работ, прысвечаных родным. На старой дошцы з балгарскага манастыра, прабітай цвіком, напісаны абраз — толькі твар. Як памяць пра бацьку, ад якога, акрамя памяці, нічога не засталася. Прысвячэннем маці стала маленькая лялька на дошцы, падобная на тую, якая мама ў дзяцінстве рабіла для дачкі. Праца называецца “Шчаслівая і ўкрыжаваная” — сімвал жывыя як прынясення сябе ў ахвяру.

Лепшыя карціны Літвінавай знаходзяцца ў Аўстрыі і ў калекцыянераў з усяго свету. А мы выставілі многае з ранняга — тое, што ніхто не бачыў. Але і гэтыя работы цудоўныя. Напрыклад, ружовая аголеная мадэль, напісаная яшчэ ў 1960-я. Паказалі і апошнія па часе работы, якія сведчаць, што Літвінава бліскучы партрэтэст: партрэт Ірыны Кадзюковай, Святланы Катковай, ранні партрэт маёй сястры. Мой знаёмы мастак нават рукі асобна на гэтых работах фатаграфаву — так ён быў уражаны.

З ранняга была яркая работа “Прадчуванне свята” з квітнёным каткусам — вочы не адраваць, настолькі

— У майго сына мастацтва, канешне, у крыві, — кажа Зоія Луцэвіч. — Ён займаецца відэа-артам, па адукцыйні рэжысёр, захапляецца і музыкой, як ягоны бацька Піт Паўлаў. З яго работ мы паказалі калажы, некалькі талерак. Гэта ўжо іншае, больш сучаснае мастацтва, але і яно ў гледачоў выклікала цікавасць — што вельмі радуе маё мацярынскае сэрца.

Такім чынам у адной выставе былі аб’яднаныя творы ўсіх прадстаўнікоў мастацкай сям’і, уключна з наймалодзейшым. І гэта ўразіла нашмат болей, чым калі б яны былі гаасобку. Таму і ашплаг на адкрыцці, таму і бясконцы паток гледачоў, таму і розгалас.

— Адзін мой знаёмы адзначыў, што ён ніколі не бачыў такой канцэнтрацыі сапраўднага мастацтва на адзін квадратны метр, — кажа Зоія Луцэвіч. — Гэтая выстава нешта рабіла з яе гледачамі, прымушаючы іх заўважыць, разгледзец, здзівіцца і захапіцца. Мне столькі званілі, пісалі: “Ведзеш, я не спаў усю ноч, думаў і перажываў”, “Абавязкова прыйду яшчэ раз. Гэта нешта неверагоднае!” Хаця ўсё гэта заўсёды было тут, побач, але не ўсе заўважалі.

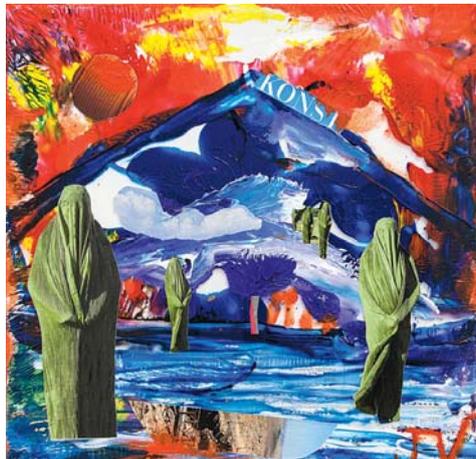
Канешне, у мастацкім свеце і раней панілі прадстаўнікоў гэтай сям’і. Але было гэта быццам шэптам, не ўголас. А цяпер загучала. Каткова і Літвінава падчас адкрыцця змаглі пачуць палязкі і словы захаплення. І тое, што дзве яе любімыя жанчыны дачкаліся такога ў родным Мінску, Зоія Луцэвіч лічыць ледзь не галоўным вынікам мерапрыемства.

Фота Яна-Вінцэнта ЛУЦЭВІЧА і Сяргея ЖДАНОВІЧА

сага мастакоў

Святлана Каткова. “Вячэрні звон”. 2002.

Ян-Вінцэнт Луцэвіч. “Нічога не кажы”, 2019.

Зоія Луцэвіч. “Нараджэнне матылька”. 2005.

На жаль, з керамічных работ у нас амаль нічога не засталася. Падчас вучобы лепшае забіралася ў фонд і потым некуды знікала, мо, прадавалася. Аднойчы мама зрабіла на заказ вазы з фарфору, заказчыкі іх не прыняў.

цудоўныя працы, зробленыя для Інстытута кібернетыкі. Вось такі дзіўны лёс у гэтага мастака. Што скажаш, калі першая персанальная выстава ў Святланы Катковай прайшла ў 75-гадовым узросце!

**ЗОЯ ЛІТВІНАВА.
ДОЎГІ ШЛЯХ
ДА ПРЫЗНАННЯ**

— Сяргей Каткоў абраў для сваёй дачкі сяброўку на ўсё жыццё. Неяк та яго прыйшла калега-настаўніца і сказала, што ў яе групе ёсць адна абсалютна бяздарная дзяўчынка — немаведама,

Аднойчы ў Беларусь прыехалі галерэйшчыкі з Аўстрыі — шукалі цікавых майстроў. Ім паказвалі многіх, але нічога не спадабалася, і яны, расчараваныя, ужо збіраліся ад’язджаць. І талды нашы дзеячы нарэшы ўспомнілі пра Літвінаву. Госці пайшлі да яе нехаця, але ў выніку настолькі захапі-

чароўная. Многія захапіліся вялікай карцінай “Мір дому твайму”. Мала хто можа так убачыць Беларусь, у такіх нехарактэрных фарбах.

Летась Зоі Літвінавай споўнілася 80 гадоў. А прывесці вялікую персанальную выставу так і не атрымалася. Нарэшце справа зрушылася, падобна, што юбілейная імпрэза ўсё ж адбудзецца,

Прычаліць у Мінойтах да “Берага”...

Без камертона музычны інструмент прасфесійна не наладзіш. Пагадзіцеся, што камертонам для нацыі з’яўляецца пісьменнік, які не цергнец фальшшывых нот ні ў сваіх учынках, ні ў сваіх тэкстах. Народ з такой асобай звярае думкі, раўняецца і дае ёй званне “народны”. Пра гэта я казаў у мінулым аглядзе пошты. Заклікаў чытачоў — у першую чаргу, бібліятэкараў — назваць тых беларускіх літаратараў, якія паўплывалі на іх светапогляд. Першай адгукнулася кіраўнік Бешанковіцкай дзіцячай бібліятэкі Таццяна Курмель. Малайчына, Таццяна Міхайлаўна! І ў вашай кніжнай гаспадарцы ўсё ўзорна, і ў стасунках з нашай газетай таксама.

Яўген РАГІН

Дык вось, паводле Курмель, прыкладам для яе стаў у першую чаргу Васіль Быкаў. “Якая “аконная праўда”, — працягвае яна, — не дае супакоіцца душы, вучыць думаць, разважаць, мець свой пункт гледжання, а не чужы... Драматычная аснова ў Быкава настолькі магутная, што літаральна ўсе экранізацыі яго твораў атрымаліся якаснымі. Прынамсі, літаратура прыхоўвае ўсе рэжысёрскія адрэзкі”. І яшчэ раз малайчына, Таццяна Міхайлаўна: вельмі слушна! Спадзяюся, што і іншыя допісы пра нашых літаратурных класікаў будуць гэтакімі ж аргументаванымі.

Наступную падборку навін я назваў бы так, як гэта зробіла ў сваім допісе метадыст аддзела бібліятэчнага маркетынгу Астравецкай раённай бібліятэкі Галіна Францкевіч — “Кнігі не маюць вакашай”. Інакш кажучы, гаворка вядзецца пра веснавыя школьныя канікулы ды пра Тыдзень дзіцячай і юнацкай кнігі.

Найбольш цікавыя мерапрыемствы, піша Галіна Францкевіч, адбыліся ў Альхоўскай (бібліятэкар Юлія Заруба), Міхалішкаўскай (Вольга Багдановіч), Страчанскай (Ганна Трубіцкая) сельскіх бібліятэках. Пра падзеі ў Астравецкай дзіцячай бібліятэцы распавядае яе супрацоўніца Ганна Кераль. Да прыкладу, для дашкольнай ясляў-садка № 3 арганізавана экскурсія. Гасцей вельмі зацікавіла прэзентацыя мультыфільма, які працуе ў дзіцячым філіяле абласной навуковай бібліятэкі імя Яўхіма Карскага.

Пра самага маленькага чытача піша супрацоўнік сельскай бібліятэкі аграгарадка Дастоева Іванюшка раёна Людміла Каткавец. Гаворка пра шасцігадовага першакласніка Максіма Васільева. Хлапчук ужо пудоўна ведае, якое дачыненне да вёскі мае вялікі Фёдар Міхайлавіч Дастаеўскі.

Пра Тыдзень дзіцячай кнігі піша і метадыст Навагрудскай райбібліятэкі Вольга Жыж: “Гародская дзіцячая бібліятэка правяла сапраўды бенефіс дзіцячай мастацкай кнігі. Сучасным дзіцяц тамасе феерычнае свята вельмі патрэбна!”

Метадыст сектара пра рабоце сярод дзяцей Палаца мастацтваў Бабруйска Вольга Паўколас піша, што ў названай вышэй устано-

ве праведзена канцэртная праграма, прымеркаваная да Дня яднання народаў Беларусі і Расіі. Выступілі ўзорны харэаграфічны калектыў “Крынічка”, салістка вачальнай студыі “Крашчэнда” Ганна Сікорская і Ксенія Аляксандрава, салістка падрыхтоўчай групы народнага камернага хору Ульяна Шурына, а таксама салістка Палаца мастацтваў Ірына Аўсяннікава.

На здымках:

- 1 Вось ён, родны “Бераг”!
- 2 Тыдзень кнігі на Астравеччыне.
- 3 Адкрыццё музейнага пакоя эпохі СССР на Шчучыншчыне.
- 4 Астравец і дзіцячую бібліятэку наведалі дзеці з ясляў-сада.

Музейны пакой адкрыўся пры Шчучынскім раённым цэнтры культуры і народнай творчасці. Вядучы метадыст аддзела арганізацыйна-металычнай работы ўстановы Настасся Тарас распавядае, што падзея прымеркаваная да 75-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захоўнікаў. Паколькі музейны пакой у пэўнай ступені адлюстроўвае эпоху СССР, арганізатары экспазіцыі перакананы: наведвальнікам будзе цікава ўбачыць тое, што натхняла нашых продкаў самаахвярна змагацца за Радзіму. У гэта цяжка паверыць, але тут налічваецца каля пяці тысяч экспанатаў! Ёсць асобны куток, які ўзнаўляе інтэр’ер пакоя 1940 — 1950-х. Унікальныя калекцыі гадзіннікаў, марак, манет. Попельніцы, босцы правядыра рэвалюцыі, падручнікі па марксізме-ленінізме, знагароды, памятных знакі, школьная форма, якую насілі нашы бабулі і дзядулі...

Вербы кірмаш прайшоў у Літзе. Ля гісторыка-мастацкага музея прадаваліся экспазіцыйныя вырабы майстроў Літскага цэнтру культуры і народнай творчасці.

Яшчэ адна інфармацыя з Лідчыны. Народнаму тэатру “Бераг” Мінойтаўскага культурна-дасугавага цэнтру споўнілася 20 гадоў. У рэпертуары калектыву — каля дзясятка спектакляў, у тым ліку і беларускіх аўтараў. Кіруе “Берагам” Святлана Чайко.

13 красавіка на плошчы Са-вешкай у Гродне адбудзецца рэгіянальнае свята-кірмаш рамесніцкіх вырабаў “Гродзенскія традыцыі да свята Вялікадня”. Сученіры з лазы, саломы, дрэва, чычнага шкарлупіння, кошыкі, карціны з атласных стужак, тканіны палавікі — кожнаму што-небудзь з знойдзена па душы.

19 — 20 сакавіка ў Магілёве прайшоў рэспубліканскі семінар-практыкум “Аматарскі тэатр у сацыякультурным аспекце горада і рэгіёна”, у якім узялі ўдзел каля 50 кіраўнікоў і рэжысёраў аматарскіх тэатральных калектываў з розных рэгіёнаў Беларусі, а таксама госці з далёкага новасібірскага краю.

РЭСУРС РАЗВІЦЦА

Начальнік аддзела метадычнага забеспячэння дзейнасці клубных устаноў Рэспубліканскага цэнтру нацыянальных культур Раіса Вайцяхоўская сваім выступленнем задала тон усаму семінару. Прааналізаваўшы працу беларускіх тэатральных калектываў, яна прыйшла да важнай высновы: усе яны — надзейны рэсурс культурнага развіцця свайго рэгіёна. Інакш кажучы, самадзейныя артысты — вясковая інтэлігенцыя. Ім уласцівае пастаяннае самаўдасканаленне, яны — пастаянныя наведвальнікі бібліятэк, падрыхтаваныя гледачы і слухачы. Доказ таму больш чым красамойны: 150 калектываў мае найменне “народны”, 64 — “узорны”, 5 — званне “Заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь”.

На думку спадарыні Вайцяхоўскай, адзін з самых сур’ёзных недахопаў — брак рэжысёраў. Далёка не кожны аматарскі тэатр узначальвае асоба са спецыяльнай адукацыяй. А пры падборы рэпертуару мала надаецца ўвагі сур’ёзнай драматургіі.

ТРАДЫЦЫІ І МАТЫВАЦЫІ

Госці з Расіі падзяліліся сваім досведам арганізацыі творчага

Красавік 2019 — юбілейная дата для народнага хору народнай песні выкладчыкаў і супрацоўнікаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта “Родніца”. Узгадваюцца радкі Ніла Глывіча: “Будзь благазавёна тая сіла, што нас прымусіла спяваць”. Вось ужо 40 гадоў яна трымае ў сваіх абдымках гэты калектыў.

Даволі часта пра добрую і ладную справу кажучы: “як па нотах”. А распавядаць пра хор-юбілар можна нават з выкарыстаннем пэўных музычных тэрмінаў.

Zeloso (it.) — старанна, рупліва. Менавіта так у далёкім 1979 годзе ўзялася за справу арганізацыі спеўнага гурта супрацоўнік фізічнага факультэта БДУ Рэгіна Міхайлава. У тыя часы былі папулярнымі агляды-конкурсы мастацкай самадзейнасці сярод студэнтаў і выкладчыкаў. Па вяртанні аднаго з іх культурна-масавая камісія і вырашыла стварыць агульнаўніверсітэцкі хор выкладчыкаў і супрацоўнікаў. Гэтую ідэю ўхвалілі і гарача падтрымаў тагачасны рэктар БДУ акадэмік Уладзімір Белы. За аснову ўзялі харавы калектыў фізфаку. А ўсім зацікаўленым з іншых падраздзяленняў БДУ прапанавалі да яго далучыцца.

Deciso (it.) — рашуча і смела ўзначаліла новаствораны хор тагачасная выспіска Лянінградскага інстытута культуры імя Надзеі

Прафесійны падыход да самадзейнага тэатра

працэсу. Рэжысёр народнага драматычнага тэатра “Салаір” Маслянінскага дома культуры Аляксандр Драздзенка звярнуў увагу на захаванне тэатральных традыцый калектыву, асаблівасці фарміравання яго творчага складу, матывы інтарэсу да тэатра. Сапраўды, амаладжэныя групы ўносіць у яе дзейнасць безумоўны карэктывы. Таму важна, каб кожнае новае пакаленне ўдзельнікаў далучалася да направаваных раней традыцый.

Потым гаворка ішла пра рэпертуар. Многія аматарскія тэатры не звяртаюцца да класічнай драматургіі з той прычыны, што адаптацыя такога матэрыялу на сучасную аўдыторыю — не надта простая рэч. Яшчэ адной праблемай для калектываў з невялікіх паселішчаў з’яўляецца тое, што новую пастаноўку можна паказаць не больш за два — тры разы. А потым толькі гастрольная дзейнасць дазваляе ёй працягваць існаванне.

Дырэктар і рэжысёр народнага самадзейнага калектыву Убінскага раёна Максім Іванюў зрабіў акцэнт на неабходнасці павышэння прафесійнага ўзроўню аматарскіх тэатраў. Да прыкладу, у Новасібірскай вобласці вельмі эфектыўна дзейнічаюць школы дэкламатараў, рэжысёраў, папулярнасцю карыстаюцца арт-гульні на розныя тэмы.

Пра развіццё аматарскага тэатральнага руху на Магілёўшчыне распавяла галоўны рэжысёр абласнога металычнага цэнтру НТКІАР Наталія Маісеева. Гутарка вялася

Галоўная тэма канферэнцыі: якім быць аматарскаму тэатру?

пра разнавіднасці тэатраў, формы іх матэрыяльнай падтрымкі ў рэгіёнах вобласці, а таксама творчыя метадычныя практыкі.

Досыць разнастайны вопыт быў прадстаўлены на дыскусійнай пляцоўцы па праблемах жыццяздольнасці аматарскага тэатральнага жанру. Рэжысёр народнага драматычнага тэатра Івацэвіцкага гарадскога дома культуры Валянціна Кулецкая распавядала пра тое, як аптымальна арганізаваны дзейнасць аматарскага тэатра са складам у 30 — 50 чалавек. Поруч з сур’ёзнымі драматычнымі пастаноўкамі, у якіх задзейнічаны ўсё склад не магчыма, тэатр дадаткова робіць вулічныя спектаклі, тэатральна-гумарыстычныя бамонды. І вось, што цікава: паколькі клубных рэжысёраў бракуе, да арганізацыі маштабных раённых мерапрыемстваў прыцягваюцца рэжысёры тэатральныя — і гэты, безумоўна,

ідзе не на карысць самадзейнаму тэатру.

Пра вопыт работы старэйшага ў Беларусі народнага тэатра (летась ён адзначыў 100-годдзе!) Краснапольскага раённага цэнтру культуры распавёў яго рэжысёр Аляксандр Кузняцоў. Гаворка ішла пра фестываль-свята “Тэатральныя вечарыны”, якое калектыву справядліва залучае да сваіх дасягненняў. Больш за тое, фестываль — гэта не проста пляцоўка, дзе аматарскія тэатры дэманструюць сваю творчасць, а яшчэ і творчая лабараторыя, у якой абмяркоўваюцца самыя надзённыя праблемы, шліфуюцца новыя ідэі, сустракаюцца аматары тэатральнага мастацтва.

СІНТЭТЫКА БАТЛЕЙКІ

Кіраўнік народнага тэатра лялек “Капялош” Цэнтру рамесстваў і традыцыйнай культуры

Наваполацка Андрэй Рэцікаў на прыкладзе свайго калектыву распавёў пра ўласнае бачанне традыцыйнай батлейкі як сінтэтычнага мастацтва. Адзначыў, што сёння іх батлейка працягвае народныя традыцыі лялечных тэатраў. Восем батлеек былі створаны на аснове навуковых выданняў і запісаў даследчыкаў этнаграфіі. У калектыве ёсць мабільная батлейка, батлейка штокавых марыянетаў, удалося адрэзіць такія адмысловыя від батлейкі, як “вішэцкі жлоб” (прычым ценявога тэатра). Цікавым падарожжа тое, што ў названай установе дзейнічае тэатральны клас, дзе падрыхтоўка батлеечнікаў выдзяляецца па спецыяльнай праграме.

Тэму працягнула мастацкі кіраўнік народнага лялечнага тэатра “Батлейка” аддзела рамесстваў і традыцыйнай культуры Лідскага ЦРК Ірына Вашкевіч. Яна распавяла пра папулярнасць батлейкі.

Асаблівы інтарэс у гледача выклікаюць інтэрактыўныя пастаноўкі, калі ўдзельнікі самі становяцца актёрамі.

УСЁ ПАЧЫНАЕЦЦА З РЕПЕРТУАРУ

Праблемам арганізацыі работы і фарміравання рэпертуару дзіцячых тэатральных калектываў быў прысвечаны даклад рэжысёра ўзornaга тэатральнага калектыву “Летуценнікі” Любанскай ДШМ Васіля Каткаўца. Ён нагадаў пра шырокую палітру дзіцячай драматургіі беларускіх аўтараў, да якой неабходна часцей звяртацца. Гаворка ішла і пра фестываль “Чароўны куфарак”, які вельмі запатрабаваны сярод дзіцячых тэатральных калектываў Міншчыны. Васіль Каткавец зазначыў, што вельмі важна запрашаць на такія фэсты прафесійных драматургаў — прычым не толькі ў якасці сябраў журы, але і для правядзення майстар-класаў.

Варта дадаць, што семінары-практыкум быў арганізаваны Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь, упраўленнем культуры Магілёўскага аблвыканкама, Рэспубліканскім цэнтрам нацыянальных культур, Магілёўскім абласным металычным цэнтрам народнай творчасці і культурна-асветнай работы. І ўвага да творчасці самадзейных артыстаў на такім высокім узроўні, зразумела, сама за сябе сведчыць пра вынашчэнне гэтай сашыякультурнай з’явы.

Валянціна ВАЛЧКОВА,
начальнік аддзела
Магілёўскага абласнога
металычнага цэнтру
народнай творчасці
і культурна-асветнай работы
Фота Юліі БУЛАЙ

Пра хор — на мове музыкі

Хор-юбіляр “Родніца” пашырае маршруты мастацкіх вандровак.

Крупскай Ларыса Снапкова. Маладая, няўрымслівая, працавітая, таленавітая, адказная... Так новы лэйнер рушыў па хвалы самадзейнай мастацкай творчасці. Дарэчы, і сёння спадарыня Снапкова — дацэнт кафедры беларускай народна-песеннай творчасці БДУКіМ — не перарывае сувязі са сваім “першынцам”: час ад часу прыводзіць да нас на практыку студэнтаў.

Ab initio (лац.) — **спачатку** было цяжкавата і страшнавата. І ў кіраўніцы, і ў харыстаў бракавала ўпэўненасці ў тым, што ўсё атрымаецца як задумана. Былі і слёзы, і пакуты, і бяссонныя ночы, і моманты адчаю. Але ўсе нягоды мы цягліва перанеслі.

Con delizia (іт.) — **радасна, ўсхвалявана** ў 1985 годзе ўспрынуў хор

вестку аб тым, што за актыўную канцэртную дзейнасць, прапаганду народнай песні і высокае выканаўчае мастэрства яму нададзена ганаровае званне “народнага”. Неўзабаве калектыву стаў лаўрэатам Усеазападнаагладу самадзейнай мастацкай творчасці, а многія ўдзельнікі атрымалі званне “Артыст народнага хору”.

Continuamente (іт.) — **пастаянна, бесперапынна** вёў хор канцэртную дзейнасць па Беларусі ў сваё першае дзесяцігоддзе. Абласныя цэнтры і маленькія вёсачкі, калгасы і саўгасы — куды толькі ні заводзілі нас лёсаносныя сцежкі!

Festante (іт.) — **святочна і радасна** гучала харавая супольнасць, выканаючы шэдэўры народнай творчасці.

Lasciare (іт.) — **пакінуць**. Паступова па розных сямейных, працоўных ці жыццёвых абставінах пакідалі хор “першапачаткоўцы”. На сённяшні дзень з іх у калектыве — толькі Рэгіна Міхайлава. Але яе склад папаўняўся новымі аматарамі спеваў. У 1990-я хор узначаліў выпускнік Акадэміі музыкі Валерый Гапліныч.

Con energia (іт.) — **энергічна, рашуча** ўзяўся за справу выхаванец прафесара Дрынеўскага. Новымі сіламі ўзмацніўся хор, новымі творамі ўзбагаціўся рэпертуар, новыя маршруты мастацкіх вандровак папоўнілі дарожны атлас калектыву, які неўзабаве атрымаў назву “Родніца”. Яго аўтарства належыць былой харысты Галіне Семянковай.

Aile (фр.) — **акрылена** адчулі сябе раднічанцы пры новым кіраўніку, поўным новых ідэй і планаў. Абноўлены рэпертуар, першыя замежныя гастролі... Спярыла гэта была Польшча, а ў 1996 годзе і больш далёкае замежжа — Нарвегія, дзе ладзіўся сусветны фальклорны фестываль. Падарожжа доўжылася 20 дзён. Канцэртнымі пляцоўкамі становіліся храмы, школы, культурныя цэнтры і проста плошчы гарадоў. Уражанняў хопіць на ўсё жыццё!

У 1999 годзе хор адсвяткаваў 20-гадовы юбілей. Тады ў яго ўсё ладзілася, многа было галасістых салістаў, канцэрты ішлі рэгулярна, прыязна ставілася да нас універсітэцкае кіраўніцтва. Той час можна назваць зорным для калектыву.

Debutto (іт.) — **дэбют** Уладзіміра Зяневіча ў нашым хоры ў якасці кіраўніка адбыўся ў 2000 годзе. Больш за дзесяць гадоў ён адрашчываў на гэтай пасадзе. Дзякуючы яго арганізатарскаму таленту мы сталі ўдзельнікамі шматлікіх замежных фальклорных фестывалюў. Зразумела, што такія важкія былі карысныя для ўсіх: і для хору, удзельніка якога імкнуліся як мага лепш падрыхтаваць да кожнай мастацкай імпрэзы, і для тых, хто, магчыма, упершыню чуў пра Беларусь, але зацікавіўся, адкрыў для сябе нешта новае і непазнаннае.

Abbelle, imento (іт.) — **упрыгожанне** “Родніцы” — наша сённяшняе кіраўніца Ташына Улога. Імппульсіўная, энергічная, хваткая, таленавітая... Яна імкнецца падтрымліваць і захоўваць традыцыі, прынесеныя ў калектыву яе папярэднікамі, свята ахоўвае дух беларускасці, паграбавальна ставіцца да падбору рэпертуару і якасці выканання.

Намаганні мастацкага кіраўніка “Родніцы” поўнасцю падтрымлівае кіраўнік музычнай групы Міхась Шостак. Сапраўдны прафесіянал, ён не дае хору ні хвілін спакою, дамагаючыся зладжанасці і сугучнасці.

Precipitando (іт.) — **спяшаючыся, імкнучыся** бяжыць час, гадзі віруючы... Пасталеў хор і пастарэў, менш прыходзіць у калектыву маладых галасістых спевакоў — а нам яны неабходны як глыток свежага паветра. Менш зацікаўлена да гэтай справы сталі ставіцца многія прадстаўнікі факультэцкай адміністрацыі.

Зразумела, сучаснасць дзюстуе зусім іншыя прырытэты. З другога боку, нязменным павінна заставацца самае істотнае — нашы адносіны да радзімы, да яе гісторыі і фальклорнай спадчыны.

Dilettazione (іт.) — **задавальненне, асаюда** для ўсіх раднічанцаў — спяваць. Песня акрыляе, ачышчае, ратуе, гартуе, абуджае, супакойвае і натхняе. На рэзультытывы мы працуем і адпачываем, вучымся і навучаем, аддаем і атрымліваем, хвалюем і сумашэем. Бо мастацтва, няхай і самадзейнае, — неспазнаная і неведаная таямніца, чароўнае ўздзеянне якой мы заўсёды будзем адчуваць на сабе.

Ташына СМОЛЬСКАЯ,
удзельніца хору

Гэты населены пункт — лепшая ілюстрацыя таго, як могуць жыць нашы аграгарадкі. Вядомаму не толькі ў межах краіны прадпрыемству пастаянна патрэбны новыя працоўныя рукі. Значыць, і інфраструктура павінна адпавядаць, каб не на сезон — два заставаліся людзі, а пусккі тут карані. А якасць побыту — яна зусім не толькі ў прыгожых новых дамах, але і ў тым, ці ёсць дзе чалавеку прабавіць вольны час, ці мае ён магчымасці рэалізаваць свае духоўныя патрэбы ды творчыя схільнасці? І ўсходаўская культура такія магчымасці прапануе...

Алег КЛІМАЎ, Мінск — аграгарадок Усход Магілёўскага раёна — Мінск / Фота аўтара

Падчас сустрэчы са школьнікамі ў бібліятэцы.

У холе Цэнтра культуры і вольнага часу.

А НАЙПЕРШ ПАТРЭБНА ЎВАГА

У бібліятэчнай сістэме Валянціна Дружыніна працуе больш за 20 гадоў — хай і з перапынкам. Усходаўскай сельскай бібліятэкай яна кіруе трэці год і так кажа пра сваю працу:

— Калі да яе ставіцца фармальна — выдаў чалавеку кніжку, і ўсё на гэтым — то ён можа больш і не прыйсці. Чалавеку найперш патрэбна ўвага. У аграгарадку ёсць сярэдняя школа, яслі-садок, дзейнічаюць гурткі ад магілёўскага Аддзялення дзённага знаходжання для інвалідаў і грамадзян пажылога ўзросту. Я прыходжу туды, распавядаю пра фонды бібліятэкі, запрашаю наведваць яе, запісацца. І гэта не толькі рэклама, але і проста правая паварта да людзей.

Установа абслугоўвае 650 чытачоў — не толькі з аграгарадка, але і з вёскі Вільчыцы. Адпаведна, чытачом у гэтых мясцінах з'яўляецца практычна кожны чашвёрты. Наведванне за той жа перыяд складае недзе 6,5 тысячы. Статыстыка, вядома, уражае. З іншага боку, калі б насельніцтва Усходу змянілася, яна была б, магчыма, іншая. Але ў аграгарадок людзі наадварот прывязджаюць. Як паведамляюць афіцыйныя крыніцы, “агракамбінат “Усход” — адна з самых высокапрадуктыўных гаспадарак Беларусі, якая вырабляе і перапрацоўвае свініну на вытворчай аснове”. Атрымліваецца, што паводле кітайскага календару, сёлета — год гэтага прадпрыемства...

Пры бібліятэцы арганізаваны дзіцячы клуб “Чамучка”. Праз гульні, віктарыны, вырабы, проста гутаркі пра ўсё на свеце Валянціна Аляксееўна ўвядзіць дзіцячына і хлапчукоў у кніжны свет.

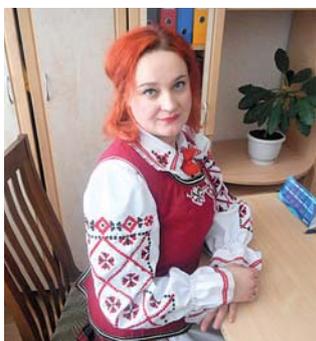
— Прынятую дзейнасць, а сабіва падлеткаў, пачынаючы гадоў з 14, да любой кнігі — папярвай ці электроннай — стала цяжка, — прызнае відавочную ісціну бібліятэкар. — А калі яны і чытаюць, то многія выбіраюць нешта вельмі лёгкае: раманы для дзяўчынак, фантастыку.

Ну, я таксама ў свае 14 — 16 захапляўся... не, не ра-

Калейдаскоп радасці ў Год парсючка

Валянціна Дружыніна: “Беларускія праекты” ў нас наперадзе!”

Вольга Крывашчава: “Наш Цэнтр — адзін з лепшых на Магілёўшчыне!”

Журналіст, пісьменнік, публіцыст, паэт, мастак Аляксандр Церахаў.

манчыкамі (а ці былі яны ў мой час наогул у бібліятэках?), а фантастыкай. Мабыць, мая суразмоўца мела на ўвазе менавіта “чытво” і “палп-фікшн” — любога гатунку. І добра, што ў спадарыня Дружынінай і такія чытачы ёсць. А да літаратуры іншай якасці яны прыйдуць, калі кніга іх ужо “засмактала”.

— Чытаць абавязкова трэба! — працягвае Валянціна Аляксееўна. — З чалавекам, які не чытае, няма пра што размаўляць, вузкі круггляд у такіх людзей. А кніга развівае разумовыя здольнасці, выхоўвае. Добрая літаратура вучыць даbru. Што асабліва цяпер важна, калі дзеці нярэдка растуць азблеленымі.

На маё пытанне аб тым, ці практыкуе бібліятэка праекты, звязаныя з прапагандай беларускай літаратуры, беларускай мовы, спадарыня Дружыніна адказала адмоўна.

— Пакуль да праектаў яшчэ не дайшлі, — кажа яна і ўдакладняе. — Я прапагандую літаратуру беларускіх аўтараў праз кнігі, прапаноўваючы наведвальнікам тое ці іншае. Да мяне прыходзіць адна чытачка, якая заўсёды сьбравала з мастацтвам, прымаючы ўдзел у канцэртах, часам у ролі вядоўцы. І спявала. Як спявае і сёння (праўда, выходзячы на сцэну ўжо рэдка — усё-такі, вунь

Такім чынам, да “беларускіх праектаў” установа, напэўна, хутка ўжо дойдзе. А калі казаць пра краязнаўчую працу, то яна вядзецца і сёння. У планах на гэты год — працяг даследавання гісторыі Усходу.

А пакаіў я бібліятэку ў той момант, калі ў яе прыйшла група школьнікаў — на мерапрыемстве, прысвечанае 30-годдзю вываду савецкіх войскаў з Афганістана...

ФАЛЬКЛОРНЫ СТРЫЖАНЬ І СУЧАСНАЯ АБАЛОНКА

Вольга Крывашчава вельмі сціпла прэзентавала мне ўстанову, акой яна кіруе з 2016 года:

— Я думаю, што наш Цэнтр культуры і вольнага часу — адзін з лепшых у Магілёўскім раёне.

Дырэктар ЦКіВЧ родам з Расіі. У 2006-м на запрашэнне магілёўскіх сявакоў пераехала ў Беларусь. І тут жа закахалася ў горад на Дняпры. А потым і ва Усход, дзе жыве цяпер разам з мужам і трыма дзецьмі. Па адукацыі сацыяльны педагог, у сваім свядомым жыцці спадарыня Крывашчава заўсёды сьбравала з мастацтвам, прымаючы ўдзел у канцэртах, часам у ролі вядоўцы. І спявала. Як спявае і сёння (праўда, выходзячы на сцэну ўжо рэдка — усё-такі, вунь

якая сям’я) — у ансамблі народнай песні “Вербініца”. Склад, дарэчы, у ім падабраўся рознаўзростаўны — ад зусім-зусім моладзі да зусім-зусім пажылых жанчын. І рэпертуар у яго размаіты — ад фальклору аўтэнтычнага да яго сучасных апрацовак. Да апошніх старэйшае пакаленне ставіцца, між іншым, нават з задавальненнем.

— Мне даводзілася сутыкацца з тым, што некаторыя крытычна ўспрымаюць такія перапрацоўкі, — Вольга Алегавна закранае тэму, якая не раз усплывала ў маіх размовах з кіраўнікамі розных устаноў культуры. — Маё меркаванне такое: стрыжань твору павінен заставацца нязменным, але яго “абалонка” можа адпавядаць зменліваму часу ды музычнай модзе.

А акрамя “Вербініцы” ў Цэнтры функцыянуюць яшчэ адно дзевяць фармаванняў: вакальны ансамбль “Фантазія”, яго дзіцячы адпаведнік “Вербінічка”, гурткі сольных спеваў, мастацкага слова, эстраднай мініяцюры, доктарытна-прыкладнай творчасці, “Лялькі”, аматарскае аб’яднанне аматараў казкі і дыска-клуб “Усход”.

— Вельмі часта робім абрадавыя светы — наўпрост на вуліцы, — распавядае спадарыня Крывашчава. — Дзівяты раз

у маі абудзецца раённы фестываль “Калейдаскоп радасці” — гэта такі як бы агляд творчых сіл клубных устаноў раёна. У рамках фестываля праходзяць розныя конкурсы, традыцыйным стала тэатральнае шпэце. Гасцямі “Калейдаскопа” былі вядомыя выканаўцы — Іван Буслі, Дзмітрый Азаранка. Паболей бы наогул зорак да нас прывяздала — Хлястоў, напрыклад, або Герман...

— Маё абмінуўшы магчымасці пахваліцца новай апаратурай, Вольга Алегавна падзякавала за выдзеленыя на яе набыццё сродкі з вобласці. І ўсё ж заўважыла, што будынку патрэбны рамонт: “Вясна прыйшла — пара наводзіць парадак у сваім доме”.

БУДАЎНІК, ЯКІ СТАЎ ПАЭТАМ

Бібліятэкар Валянціна Дружыніна прызналася, што ў яе ўстанове сустрэча з Аляксандрам Церахамым пакуль не праходзіла. Але абяцае, што яна неўзабаве абавязкова пройдзе. Сёння ж ён выступіць у ролі рэцэзента ўсходаўскай культуры. Родам з вёскі Галубоўка Хоцімскага раёна. Па адукацыі будаўнік, у 1980-я завочна скончыў факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Шмат гадоў працаваў спецыяльным карэспандэнтам

газеты “Магілёўскія ведамасці”. Пісьменнік, публіцыст, паэт, мастак. Цяпер на пенсіі, а ва Усходзе жыве каля трох гадоў.

“Край мой белых берез и туманов синих, очарован я до слез Хотиминой милой. Васильковое небо жаворонком опето, помню я где бы ни был августовское лето...” — не адзін, не два і не тры вершы спадара Церахава прысвечаны тым мясяцінам, у якіх засталіся яго дзіцінства ды юнацтва. Не адпускае маяля радзіма Аляксандра Іванавіча, і не адпусціць ніколі.

Каментарый Аляксандра ЦЕРАХАВА:

— Маёй кніжкі, дарэчы, у бібліятэцы няма. Быў адзін асобнік, але зтосыць, мабыць, яго “зачытаў”... Параўноўваючы, скажам, хоцімскаму культурцы ў ўсходаўскаму, я аддам палому першынства апошняму — ніколісь не жадаючы накрываць радыму. Яна такая... вельмі “жывая”. А фестываль тут які выдатны праходзіць! Ну і наколькі аграгарадок развіваецца, ён, адпаведна, і новымі жыхарамі папаяняецца, прычым пераважаюць моладдзю. І ёй акрамя працы і сямейных справаў і на культуры часу хапае — і ў якасці гледачоў, і ў ролі ўдзельнікаў імпразаў або наведвальнікаў гурткоў Цэнтра культуры і вольнага часу.

А параўноўваючы расійскую рэгіянальную культуру і беларускую, Вольга Крывашчава прызналася мне, як ёй радасна бачыць, што кожнаму нашаму куточку, дзе ёсць “культурныя ўстановы”, надаецца самая пільная ўвага на дзяржаўным узроўні. “Але і ў Расіі, вядома, таксама многае і многае робіцца для мясцовай культуры”, — тут жа “зраўняла лік” дырэктар ЦКіВЧ. Хай для яе і калегі па культуры Усходу гэты год будзе ударным у працы — багатым на смельца ідэй і праекты. І хай камбінат ён “свінню” не падкладзе — а наадварот атрымаецца прыбытковым. Бо ўзаемазалежнасць тут відавочная.

Арт, “Кантакт” і мы

Днямі ў Магілёве завяршыўся XIV Міжнародны маладзёжны тэатральны форум “М.@rt.кантакт”. Спектаклі, годныя называцца на ім “падзеяй”, вылучаны. Што застаўся “за дужкамі”? Галоўнае. А менавіта, вектары далейшага развіцця самога фестывалю і тэатра наогул — нацыянальнага і замежнага.

Надзея БУНЦЭВІЧ

ЭТАПЫ СТАЛЕННЯ

“М.@rt.кантакт” пасталеў. У лепшым сэнсе гэтага слова. Ён стаў мудрайшым, калі можна гаварыць так пра фестываль. Змяніў падлеткавую “яршыстасць” на імкненне да “дарослай” даканаласці. Але не страшы пры гэтым ні юначыга задору, ні свежасці творчых ідэй. Што ж да арганізацыйнага боку, дык ён заўжды быў на вышыні, з гадамі толькі ўсё больш удасканальваўся.

Між тым, пачынаўся фестываль усяго з шасці спектакляў. Колькасны рост прывёў да арганізацыйных змен: ва ўмовах “да пяці спектакляў на дзень” арганізатары былі вымушаны алмавіцца ад конкурсу, пакінуўшы хіба штодзённы абмеркаванні з прафесіяналамі. Як сведчылі выказванні замежных гасцей на выніковым “крулым стале”, гэты крытычны складнік дапамагае не толькі пазбегнуць аднабаковасці ў ацэнках, але і лепей асэнсавашь найбольш перспектыўныя з’явы, нават пры іх нялепшым увасабленні.

Прыкметай сталення фестывалю трэба лічыць і змену яго стаўлення да свайго фармату. З кожным годам прыдзіла ўсё больш устойлівае разуменне таго, што творчая і глядацкая моладзь — як і ўсе мы — вельмі розная. Нельга яе ўспрымаць як нейкі маналіт. Форум узяў курс не на падзел розных узростаў і сацыяльных слаёў, а на іх яланне, на дасягненне гармоніі паміж традыцыямі і сучаснасцю.

Нават павярхоўнага погляду было дастаткова, каб пераканацца, што маладых твораў усур’ёз цікавіць дарослыя, складаныя тэмы: сталінізму (магілёўскі “Жоўты пясочак”, “Коба” з Каўнаса), маральнага выбару (“Мая сям’я ў маім чамадане” з Ервана, “ЦэШо” з Кіева), стаўлення ці, наадварот, разбурэння асобы (“Урод” маскоўскага “Ведагонь-тэатра”, “Чалавек з Падольска” маскоўскага ж Тэатра.doc), пошуку сэнсу жыцця, нацыянальнай і асабістай ідэнтыфікацыі (“За крапівай бераг” з Брэста паводле жыцця і творчасці Сяргея Ясеніна, магілёўскі лялечны “Кандыд, альбо Аптымізм”), разумення — ад сямейнага

“Голы кароль” Даўгаўпілскага тэатра.

Фота Наталлі РОСІНАВАЙ

“ЦэШо” з Кіева.

Фота Аўгеніі АЛЕФІРЭНКА

(гомельская “Каралева прыгажосці”, “Сібір” расійскага Тэатра (не)нарматыўнай пластыкі) да грамадскага і агульначалавечага (“Старонні” Вялікага тэатра лялек з Санкт-Пецярбурга). А побач з удумлівым паглыбленнем у складанасці жыцця, што патрабуе ад публікі такога ж напружанага роздуму, — прыняцце ці не прыняцце мастацкіх з’яў на прычыце “прыкольна” ці “непрыкольна”.

Але самае важнае ў тым, што сталенне фестывалю зрабілася адлюстраваннем яшчэ і працэсаў умацавання ўласна нацыянальнага тэатра. Сёлета на “М.@rt.кантакце” не паўставала балочага пытання: ну, як там нашы? Бо не толькі сталічныя і магілёўскія спектаклі, але і пастаноўкі з іншых гарадоў прыцягвалі ўвагу і крытыкаў, і публікі.

Што тычыцца апошняй, нельга не адзначыць вялікую працу, зробленую арганізатарамі: падрабязныя аналізы, інтэрв’ю са стваральнікамі, іншыя інфармацыйна-папулярныя матэрыялы, творчыя сустрэчы. Усё гэта рабілася не за дзень да форуму, а цягам некалькіх месяцаў. І дало свой плён!

КУЛЬТ МАСТАЦТВА І МАСКУЛЬТ

Для тых, хто трапляе на форум упершыню, алкрыццём бывае сама размаітасць яго праграмы, што ўтрымлівае ледзь не ўсе тэатральныя кірункі сучаснасці. Але гэта здаўна стала адметнасцю фестывалю, які імкнецца наладзіць узаемапараўменне і “ўнутры” тэатральнай эстэтыкі.

— Вельмі радасна, што прадастаўлены розныя накірункі тэатра: псіхалагічны, тэатр аб’екту, сведкавы, канцэптуальны рэжысуры, нават спектакль-канцэрт, — лічыць маладая тэатразнаўца Ксёнія Дубоўская. — Асабліва прыемна, што была і новая драма. Такая багатая па-

літра пашырае длягляды фестывалю і адлюстраввае сучасны стан тэатра ў свеце. Дадам, што постмадэрнісцкае памакненне да пераасэнсавання трыдцатых

рэчаў ды ідэя сінтэзу ўсяго і з’яў прывялі да парушэння збудаванай у мінулым стагоддзі сцяны паміж высокім акадэмічным мастацтвам і масавай культурай. Сёння гэтыя сферы часта імкнуча насустрач адна адной, але сутыкненне бывае як стваральным (украінскі мурэзны праект “ЦэШо”, дзе праз забавляльнасць уздымаўся сур’ёзны грамадскія праблемы, а кліпавасць працавала на асацыятыўнае мысленне), так і разбуральным (“Каптанка” з Пскова, дзе цалкам агучаны чэхаўскі тэкст няк не гасаваўся з гісторыяй вулічнай спявачкі, якая стала эстраднай зоркай ды вярнулася “ў родны двор”: маўляў, дзе нарадзіўся, там і спатрэбіўся).

А КАРОЛЬ НЕ ГОЛЫ!

Пераасэнсаванне ўяўленняў, ведаў і, здавалася б, устойлівага падзелу на “добра” і “дрэнна” было ўласцівае ледзь не кожнаму спектаклю форуму, толькі дзесьці гэта было зроблена цалкам пераканаўча, а дзесьці — не зусім.

Разам сшыліся адразу два розныя “Вішнёвыя салы”. Польскі — містычна-насталыгічны, дзе сад — не рэальнасць, а сімвал успамінаў пра страчанае. Санкт-Пецярбургскі, у пастаноўцы Льва Эрэнбурга — шмат у чым “фізіялагі-

чны”, дзе ўсе героі — з той ці іншай фізічнай або душэўнай заганаў, і дзейнічаючы яны на ўзроўні інстынктаў. “Таршоф” тэатра “Майстэрня” ў версіі Рыгора Казлова парадаваў маладым, прыгожым, зольным добра мюзыцыраваць галоўным героем.

Сацыяльнай вастрыёй, памножанай на яркае мастацкае рашэнне, вылучаўся “Голы кароль” Даўгаўпілскага тэатра. Да аднайменнай п’есы Шварца была далучана казка Гаўфа, на першы план выйшла цікавае візуальнае рашэнне, канцэптуальныя і надзвычай стыльныя сцэнічныя строй, багаче пластыкі, дзе фантазіям і знаходкам балетмайстра Ірыны Савельвай няма мяжы. Хапала і ўласна рэжысёрскіх прыдумак. Чароўны гаршчэчак, які ведае, што ў каго варыцца на кухні, паліаў па зале дронам. Паездка ў карэце і ўмыванне караля ператварылі ў тэатр ценюў, а паказ высокай моды — у багаче балетных падтрымак. Яны нібы працягвалі эстэтык шматлікіх елізаў’ёўскіх пастановак, дзе магутную мужчынскую фігуру цэнтральнага героя “авывае” гнуткая жаночая.

У такім атачэнні выдатных харэаграфічных сцэн, на фоне двух напаяўгаленых атлантаў, фігуры якіх сталі адным з візуальных лейтмываў спектакля, змянілася ўспрыманне фіналу вядомай казкі. Да таго ж, рэжысёр (і адначасова дырэктар тэатра) Алэг Шапашнікаў сумясціў двух розных каралёў: башку Прынцыпа і яе жаніха, які ў Шварца і аказваецца голым, — у адну ролю. Прычым ва ўласным выкананні, што сведчыць пра яго творчую смеласць.

У выніку, прынцыпа разам з прывіднымі смяецца над сваім голым бацькам, якога падмануў Свінапас. Але Кароль не ўцякае, а працягвае сваё ганарлівае шэсце. Тым больш, што са сваім атлетичным целаскладам ён выглядае ажыўленай старажытнагрэчаскай статуяй.

Як высветлілася на абмеркаванні, гледачы павінны былі зразумець, што пад прыгажосцю можа хавацца зло. Але ўнікалі зусім іншыя думкі: што Кароль, падмануты атачэннем і жорстка абмеяны роднай дачкой, напросту займаецца не сваёй справай.

Быць бы яму мадэлла — цаны б яму не было!

НАБОР ПРЫЁМАЎ І АСОБА: ХТО КАГО?

Спектаклі форуму акрес-

Фота Дзяніса БАСІЛЬКОВА

“Мая сям’я ў маім чамадане” (Ерэван).

Ад рэдакцыі. У канцы мінулага года пайшоў з жыцця былы саліст нашага Вялікага тэатра Міхаіл Качаноўскі. Ён не меў высокіх званняў, а праблемы са здароўем вымусілі яго заўчасна завяршыць кар’еру. Многія ягоныя калегі і дагэтуль згадваюць, як добра ён спяваў, як цудоўна удаваліся яму характарныя персанажы. Дый пасля опернай сцэны яго неаднаразова запрашалі “ўзмацніць” разнастайныя аматарскія калектывы, асабліва для “паказальных выступленняў”. Пэўны час Міхаіл Пятровіч быў дырэктарам опернай студыі Акадэміі музыкі.

Гэты артыкул напісаў не музычны папалінік ці ўдзячны прыхільнік яго голасу (іх, паверце, хапала), а чалавек, які быў яму адным з самых блізкіх — малодшы з чатырох сыноў. Ва ўспамінах адлюстраваны пераважна іншы бок спевака — той, які звычайна схаваны ад публікі. Якім оперны саліст быў у побыце? Ці праўда, што таленавітым можна быць ва ўсім адразу, уключаючы такую ніву, як шматдзетная сям’я?

На жаль, я свядома пачаў ставіцца да свайго бацькі як да дзеяча культуры і мастацтва ўжо ў той час, калі ён моцна хварэў. Яго выразны бас нават у прастай размове гучаў на ўсю кватэру, але ў маленстве я ўспрымаў тое як дазненасць: маўляў, бацька — ён і па голасе бацька, адразу чуваць. А калі яму пашчасціла ўдзельнічаць у запісе гімна Рэспублікі Беларусь, гэта стала і часткай нашага патрыятычнага выхавання. Як толькі гімн гучаў па тэлевізары, тата адразу, нават за святочным навагоднім сталом, звяртаў увагу: тут ёсць і мой голас — услухайцеся. Гэта заўжды вымаўлялася з такім гонарам і радасцю, што на ўзроўні падсвядомасці фарміравала ў нас, яго сыноў, слушную думку: лёс краіны складаецца з галасоў кожнага.

Здзяцінства я ведаў, што мой тата гастрываў па ўсёй Еўропе, багата выступаў у Германіі ды Іспаніі. Пабываў ён і ў Бразіліі. І толькі праз шмат гадоў пасля тых лацінаамерыканскіх гастрольяў я пачуў пра жахлівую гісторыю, якая там здарылася: з гатэльнага нумару ў яго скралі пашпарт і ўсе грошы. Скончылася ўсё шчасліва, пазней ён і сам узгадаў той выпадак з гумарам. Але можна толькі ўявіць, які шок ён тады перажыў — а трэба ж было выходзіць на сцэну і як ні ў чым не бывала спяваць!

Завяршыўшы вакальную кар’еру, ён, вядома, быў засмучаны. Вельмі перажываў, хваліваўся. Але заставаўся нашым бацькам — і гэтая “пасада” была для яго не менш значнай, чым оперная сцэна. Ён быў таленавітым ва ўсім. І ў справе бацькоўства — таксама.

У малодшых класах я спрабаваў пісаць вершы. У школе ведалі пра маё захапленне і аднойчы папрасілі склаці верш да ўрока рускай літаратуры. А ў мяне штосьці няк не атрымлівалася: сачыняць “на заказ” заўжды цяжэй. І я звярнуўся да таты па дапамогу. Ён сеў насупраць, мы пачалі абміркоўваць верш. Бацька літаральна сыпаў рыфмамі, яны знаходзіліся на кожную выказаную мной думку! Тлумачыў, што і які можна растлумачыць, як мастацкія прыёмы выкарыстаць. І

ўсё з такой лёгкасцю, быццам не патрэбна яму ніякае натхненне, быццам ён усё жыццё толькі і рабіў, што размаўляў вершамі.

А яшчэ бацька добра маляваў. На жаль, я не заспеў той перыяд у яго жыцці, калі ён займаўся гэтым больш шчыльна. Але ў нас захоўваюцца даволі сур’ёзныя карціны — алеем на палотнах. Ягоная сястра Зінаіда распавядала, што ў школе ў яе былі праблемы з маляваннем. А Мішка, як яна ласкава яго называла, дапамагаў ёй з хатнімі заданнямі, каб адзнака атрымалася вышэйшай. Дый калі я сам захапіўся графіці, прыходзіў да яго — і ён падтрымліваў мяне ў гэтым.

Са звычайнымі школьнымі праблемамі — таксама: з чым ні звярнуся, заўжды дапамагаў. Не зважаў на тое, колькі часу ў яго гэта зойме, колькі старонак розных даведнікаў або слоўнікаў яму давядзецца прагартыць. Здаралася, я разумеў, што хутка мне дапамагчы ў яго ўжо не атрымаецца (ну не можа гуманітарый ведаць тую ж фізіку-хімію на ўзроўні спецыялістаў), але ўсё роўна да яго звяртаўся. Бо быў на 100, 200 адсоткаў упэўнены, што пасля ягоных тлумачэнняў усё зразумео і зрабіло правільна.

Увогуле, да кніг, прычым самых розных, ад навуковых да мастацкіх — у яго была асаблівае цяга. У свой час многія куплялі розныя выданні “для інтэр’еру”. Падбіралі іх па колеры і памеры — для прыгажосці і “статусу”. А ён збіраў бібліятэку таму, што ўсім гэтым цікавіўся, чытаў і перачытваў. З веласпедных вандровак па горадзе часам звяртаўся з цэлым стосам кніг — новых і пашарпаных. Маці нават злавалася: няма ўжо куды іх падзець, уся кватэра застаўленая, а цэлы свет між тым пераходзіць на “лічбу” і інтэрнэт. Але ён больш давяраў традыцыйным папяровым носьбітам, якія можна памацаць, патрымаць у руках. І калі мы з братамі заседжваліся ўвечары за камп’ютарам, паляху нас, каб хутчэй адправіць у ложку, запалкавай скрыначкай, у якой быццам сядзіць вялізны страпанны павук. Павука мы, зразумела, так ніколі і не

Міхаіл Качаноўскі.

Яго голас у лёсе краіны

У спектаклі “Горад майстроў”.

Уобразе Людаеда (з оперы “Кот у ботах”) з сынамі Аляксеем і Юрыем (2001 год).

Сцэна са спектакля “Барыс Гадуюў”.

ўбачылі, а вось да дыспліліны — прывучыліся.

Дарэчы, у бібліятэцы бацькі былі не толькі кнігі, але і газетна-часопісныя публікацыі — сапраўдны архіў. Прычым не толькі пра музыку — пра ўсё, што магло яго заінкаваць. А цікавіла яго многае — ад медыцыны і літаратуры да нашых школьных грамад і дзіцячых малюнкаў.

Без справы ён сядзець не мог. Па завяршэнні спеўнай кар’еры браўся за любую работу. Памятаю, працаваў у Людовым палацы, і мы з братам прыязджалі да яго пакатацца на каньках. Неяк уладкаваўся ахоўнікам на складзе за горадам, і мы ўдваіх праводзілі там выхадныя. Акрамя нас, больш нікога няма — адчуванне, быц-

цам мы адны ва ўсім свеце, у цэлым космасе. Смажылі сасіскі на вогнішчы, размаўлялі, а ўвечары мама забірала мяне далому.

Увогуле, ён заўсёды браў нас з сабою. У яго было асаблівае імкненне навучыць нас усяму таму, што ўме сам. Паказваў — а потым мы працягвалі рабіць самі. Так я штогод пад яго пільным кантролем наладжваў веласпед. Сваякам, суседзям — бацька дапамагаў усім. Калі ж раптам даведваўся, што на дапамогу яго чамусьці не паклікалі, мог і пакрыўдзіцца, разнервавацца.

Няма чаго здзіўляцца, што менавіта ён узваліў на сябе грамадскія абавязкі “старэйшага па пад’ездзе”. З разнастайнымі просьбамі, за парадамі да яго працягвалі прыходзіць

падрэзаў, ваяваў з дворнікам, якія часцяком імкнуліся скасіць-спілаваць або засьпяць саджанцы соллю ды пяском па самыя вярхі.

Характар у яго быў, як кажуць у такіх выпадках, яшчэ той — дастаткова складаны. Нікому асабліва не давяраў — заўжды прававаў. Ніколі не баяўся сказаць, што думае. І казаў гэта без аніякіх “рэверансаў”, абмовак — наўпрост “у лоб”. Каму ж гэта спадабаецца? Часам і мы на яго дзьмуліся — не без гэтага.

Аднойчы на пытанне, што галоўнае ў жыцці, адзін мудры чалавек адказаў: само жыццё. Напоўніцу сэнс гэтых словаў я ўяміў тым страшным ранкам, калі пачуў голас маці: “Злаецца, тата памёр”. Брат імгненна ўскочыў з ложка, я ж застаўся

нават тады, калі ён ужо цяжка хварэў.

Усе пусткі вакол нашай шматпавярхоўкі ён засадзіў дрэўцамі і кустоўям. Бэз, плог, жасмін, абліяпіха, вішня, сліва, акацыя, яблынькі-ранеткі, мальвы — ну проста батанічны сад! Літаральна да апошняга дзён, пакуль канчаткова не злёт, высаджваў штоосьці новае і рупліва даглядаў: паліваў,

ляжаць бы паралізаваны. Бо зразумеў, што ўжо ніяк не змагу дапамагчы. Не змагу запытацца пра нешта самае-самае важнае — а не пра хатнія заданні ў школе. І не змагу сказаць яму, як мы ўсе яго любім...

Аляксандр КАЧАНОЎСКІ,
вучань 11 “В” класа
сярэдняй школы
№ 24 г. Мінска
Фота з сямейнага архіва

Эмануіл Іофе з жонкай
Элеанорай і дочкамі Галінай
і Жаннай. 1980 год.

Нястомны руплівец гісторыі

Будучы прафесар нарадзіўся 20 сакавіка 1939 года ў горадзе Беразіно. Бацька — Рыгор Сайлавіч — быў удзельнікам грамадзянскай вайны, пасля займаў адказныя пасады ў народнай гаспадарцы. Маці — Куна Навумаўна працавала сакратаром Бярэзінскага народнага суда і карысталася вялікай павагай сярод жыхароў мястэчка.

У часы Вялікай Айчыннай вайны сям'я Іофе пананчавала — яна паспела з'ехаць у эвакуацыю, тым самым выратаваўшыся ад немінучай пагібелі. Жылі спачатку ў Тамбоўскай вобласці, потым у Казахстане. А ўжо па вяртанні ў роднае Беразіно хлопчык пайшоў у першы клас.

Потым быў гістфак БДУ. Вучыўся ён на выдатна, актыўна працягваючы сябе ў грамадскай працы, пасляхова спрабаваў сябе ў навуцы. А пасля атрымання дыпламу — і ажно да сённяшняй пары — несупынна шчыруе на гістарычнай ніве як даследчык і педагог. Паслядоўнасьць, вартая павагі! Недарэмна за Эмануіла Рыгоравічам даўно і трывала замацавалася рэпутацыя нястомнага працаўніка навукі.

ВАРТАННЕ ПІЧЭТЫ

Найбольш значную яго працу, выдзеленую ў савецкі перыяд, могуць аданіць у поўнай меры хіба спецыялісты. Манаграфія “3 гісторыі беларускай вёскі (Савецкая гістарыяграфія сацыяльна-эканамічнага развіцця беларускай вёскі сярэдзіны XVII — першай паловы XIX ст.)”, якая ўбачыла свет у 1990 годзе, стала першым і ў той жа час вельмі ўдалым вопытам сістэмнага рэканструкцыі даследаванняў навуковай супольнасці СССР, прысвечаных беларускай вёсцы. Праца грунтуецца на беспрэцэдэнтнай па насычанасці крынічнай базе — яна ўтрымлівае спэцыялістычны практычны на ўсе кнігі, брашуры, артыкулы, дысертацыі, зборнікі дакументаў, матэрыялы навуковых форумаў, бібліяграфічныя паказальнікі, якія толькі выходзілі па гэтай тэме. Прычым не толькі ў БССР, як гэта было ў папярэдніках. Эмануіл Рыгора-

Не так даўно споўнілася 80 гадоў Эмануілу Рыгоравічу Іофе. Доктару гістарычных навук, прафесару БДПУ імя Максіма Танка. Гісторыку, чыё імя вядомае не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі. Дыяпазон яго навуковых інтарэсаў неверагодна шырокі, а даробак вымяраецца ажно дзюйма тысячамі розных публікацый! У іх ліку — і манаграфія, выдзеленая напярэдадні святкавання 90-х угодкаў з дня стварэння БССР, у якой паказаны жыццёвы шлях і дзейнасць усіх кіраўнікоў Савецкай Беларусі. Да Эмануіла Рыгоравіча ніхто такіх кніг не выдаваў. Сёння ж я распаўваж пра тых дасягненні выбітнага навукоўца, якія вядомыя далёка не кожнаму.

З Жарэсам Алфравым у сярэдняй школе № 42 г. Мінска, дзе навучаўся будучы Нобелеўскі лаўрэат. 2005 год.

віч скрупулёзна даследаваў адпаведную спадчыну таксама і расійскіх, украінскіх, літоўскіх, польскіх навукоўцаў.

Але вельмі важны тут і іншы аспект. Прафесар Іофе ўпершыню глыбока і максімальна аб'ектыўна прааналізаваў уклад у распрацоўку праблем айчыннай аграрнай гісторыі такіх аўтараў, як У.І. Пічэта, К.І. Кернажыцкі, Ф.І. Забела, М.В. Мясешка, А.А. Шлюбскі, В.К. Шчарбакоў, М.М. Улашчык, Я.П. Шлюсберг, В.Д. Друшчыц, — адзначаючы як станоўчыя, так і негатыўныя бакі ў іх напрацоўках. Варта адзначыць, што за кожнай з пералічаных вышэй асоб стаіць не толькі варты ўвагі навуковы патэнцыял, але і драма, перажытая ў часы панавання сталінскага рэжыма.

А яшчэ ў лютым 1975 года Эмануіл Іофе абараніў у Інстытуце гісторыі АН БССР кандыдацкую дысертацыю, прысвечаную Уладзіміру Пічэту і яго даследаванням сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі ў эпоху феадалізму. Можна адзначыць, што менавіта дзякуючы гэтай працы дастаць першага рэктара БДУ, рэпрэсаванага яшчэ ў 1929-м,

была вернутая з небыцця.

Дарэчы, апанентам на абароне гэтай дысертацыі быў тагачасны мэтр афіцыйнай гістарычнай навукі Лаўрэнцій Абецэдарскі. І ў сваім выступе ён рашуча вітаў і тэму, і падыход іскальніка! Лаўрэнція Сямёнавіча зацікавілі многія выкладзеныя ў дысертацыі факты. Напрыклад, згадкі пра тое, што Пічэта быў вызвалены з ГУЛАГу дзякуючы ўмяшальніцтву прэзідэнта Чэхаславакіі Эдварда Бенеша. Доктарская дысертацыя беларускага навукоўца пра аграрную рэформу Жыгімонта II Аўгуста азнавалася Эмануілам Іофе як этапная падзея ў вывучэнні аграрнай гісторыі Беларусі.

Сускальнік і апанент неаднойчы сустракаліся і пасля абароны. Абецэдарскі з вялікай цікавасцю слухаў расказы Іофе пра гутаркі з жонкай Пічэты, яго вучнямі, якія працавалі ў Інстытуце славяназнаўства і балканістыкі АН СССР.

3 ЧАСОЎ ПОЛАЦКАГА КНЯСТВА

Ужо ў постсавецкі перыяд ключовай тэмай навуковых пошукаў Эма-

нуіла Іофе становіцца гістарычная гебраістыка. Ён вывучаў сацыяльна-эканамічны аспект гісторыі айчынных яўрэяў, дзейнасць іх арганізацый, партый і фондаў на тэрыторыі Беларусі. Зразумела, даследчык не мог абмінуць увагай і тэму Халакосту.

У навуковай літаратуры ўсталялася сцвярджэнне, што гісторыя беларускага яўрэйства пачынаецца з XIV стагоддзя. Аднак Эмануіл Іофе прывёў у сваіх даследаваннях факты, якія даводзіць, што гэты этнас быў прысутны на нашай зямлі ўжо ў часы Полацкага княства — у XII і нават XI стагоддзях.

Навуковец паслядоўна аспрэчвае многія міфы, якія тычацца этнічных стасункаў на нашых землях. Адзін з іх — перманентная несумяшчальнасць інтарэсаў яўрэяў і іншых народаў, якія насялялі Беларусь. У супрацьвагу яму Эмануіл Іофе прыводзіць наступны довад. Кропка адліку гісторыі айчынных яўрэяў супала з рэзкім пашырэннем купецкага супольніцтва, рамесніцкага корпуса, пераадоленнем дэфіцыту ў лекарскіх кадрах. Адсюль даследчык

робіць выснову, што запойнішы адпаведныя сегменты сацыяльнай структуры яўрэі дзейнічалі ў інтарэсах усёй грамады.

Яшчэ адзін міф — заўсёднае заможнасць гэтага этнасу. З кнігі Іофе можна даведацца пра тое, што яўрэйская супольнасць часам мела не менш вострыя сацыяльна-эканамічныя праблемы, чым астатнія: “У 1765 годзе ўсе літоўскія і беларускія яўрэі аказаліся неплацежасольнымі. Толькі галоўныя кагалы — вленскі, берасцейскі, гародзенскі і лінскі, дзе ў сукупнасці жыло 13 тысяч душ абодвух палоў — вінаваты былі 1 600 000 злотых...” Зразумела, у такіх умовах выдвочнай глебы для міжэтнічных антаганізмаў не было.

Сацыяльна-эканамічны аспект гісторыі айчынных яўрэяў па-рознаму тлумачыцца ў гістарычнай навуцы. Адно навукоўца імкнуцца быць гранічна аб'ектыўнымі, другія захапляюцца міфатворчасцю. Публікацыі Эмануіла Іофе трэба расцэньваць як пераканаўчы адказ падобным міфатворцам.

НЕ ТОЛЬКІ Ў РОЛІ АХВЯРАЎ

У сваёй манаграфіі “Беларускія яўрэі: трагедыя і гераізм. 1941 — 1945” даследчык развівае даволі новаю, нават у пэўнай меры нечаканую для многіх тэму — ролю беларускіх яўрэяў у змаганні з нацызмам. Адзін з гераічных кнігі — знакаміты партызанскі камбрыг Мікалай Нікіцін, чыя брыгада з мая 1942 па кастрычнік 1942 года была сярод лідараў у плане выніковасці дзеянняў. Прафесар выступіў піянерам у сістэмнай рэканструкцыі Аляксандраўскага боя 14 чэрвеня 1942 года, які пераканаўча сведчыць аб выдатных аперацыйна-тактычных здольнасцях гэтага камандзіра. У той дзень партызанская база на выспе сярод балотаў была атакаваная карнікамі. Але дзякуючы ўмеламу кіраўніцтву, купка лясных месціцаў змагла адбіць усе атакі, нанесці напачатку вялікія страты і прарвацца скрозь ачапленне.

Як засведчыў даследчык, нямада яўрэяў было і сярод савецкіх каман-

дас — байцоў спецгруп НКУС, якія выпраўляліся на акупаваныя беларускія землі. Сярод вернутых з забыцця імёнаў — кіраўнік легендарных “Наватару” Уладзімір Літвінскі (псеўданім “Давыдаў”). Мудры камандзір і таленавіты арганізатар, ён дабіўся павелічэння сваёй спецгрупы да 126 чалавек, немалую частку з якіх складалі яўрэі. Прафесар уводзіць у навуковы ўжытак багата новых фактаў, звязаных з дыверсіямі “Наватару”, і пераканаўча даводзіць, што дзякуючы дзейнасці групы стратэгічна важная чыгуначная галіна Ваўкавыск — Баранавічы не змагла выканаць ускладзеныя на яе акупантамі функцыі. У актыўнай спецгрупе можна запісаць і буйныя страты сярод нямецкіх вайскоўцаў і калабарашчыністаў.

Паводле падлікаў Эмануіла Іофе, 23 савецкія яўрэі сталі Гераімі Савецкага Саюза, прычым 15 з іх здзейснілі подзвіг менавіта на беларускіх землях. А колькі яшчэ гераюў так і не атрымалі сваю ўзнагароду!

Імя шматгадовага старэйшага калгаса імя Гастэля Яўгена Мірановіча ў савецкія часы гучала на ўвесь голас — яго ўзялічвалі як выдатнага гаспадарніка. Эмануіл Рыгоравіч фактычна адкрыў для тычгана іншую грань гэтай асобы — як выбітнага партызанскага камандзіра. Пяць разоў яго прадстаўлялі да звання Герая Савецкага Саюза — і штотраў вышэйшае дзяржаўнае кіраўніцтва СССР адказвала адмай. Магчыма, прычнай тамя — сапраўднае прозвішча партызана: Тэвель Фінкельштэйн? У кожным разе, як падаецца, гістарычная справядлівасць павінна ўзяць верх — хай ужо і пасля смерці гераю.

Зразумела, гэта далёка не ўсе адкрыцці і гіпотэзы, агучаныя за доўгія гады працы вядомым гісторыкам. Што асабліва радуе, ён і сёння не зніжае сваёй актыўнасці, не зважаючы нават на паважны век. Не сумняюся, наперадзе нас чакае яшчэ мноства цікавых публікацый яго аўтарства.

Міхаіл СТРАЛЕЦ,
доктар гістарычных навук,
прафесар

МУЗЕЙ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 327 45 62.

Экспазіцыі:

- "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.;"
- "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.;"
- "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.;"
- "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.;"
- "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.;"
- "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.;"

Выставы:

- Выстава твораў Народна-га мастака Беларусі Васіля Шаранговіча "Гартаю старонкі памяці" (да 80-годдзя з дня нараджэння) — да 28 красавіка.
- Выстава Уладзіміра Тоўска "Тэрыторыя партрэта. Блізкі погляд" — да 28 красавіка.

■ Выстава "Рэачаснасць"

- (да 80-годдзя з дня нараджэння Генадзя Шутава) — да 25 красавіка.
- Выстава "Браты Ткачовы. Пачатак шляху" — да 28 красавіка.

■ Выстава "Два светлы рускага іканапісу. Помнікі XVII стагоддзя са збору Музея рускай іконы (Масква)" — да 21 чэрвеня.

■ Персанальная выстава Тамары Курчацкай "Скваннае польмя. Скульптура-рэльеф-жывапіс-графіка ў гліне" — да 12 мая.

■ Міжнародны выставачны праект "Сальвадор Далі" — да 30 чэрвеня.

■ Выстава "Анарэ Дам'е і не толькі..." (з прыватнай калекцыі Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Федэратыўнай Рэспублікі Германія ў Рэспубліцы Беларусь Пятра Дэтмара і яго жонкі Ількі Дэтмар) — да 28 красавіка.

■ Міжнародная акцыя Slow art day — 6 красавіка.

■ Інклязіўны арт-праект "І адчуваючы, бачыць..." — да 1 мая.

Філіялы музея

МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОВОЙ XIX СТ."

г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а. Тэл.: 327 88 78.

Пастаянная экспазіцыя:

- "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
- "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".
- "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст."
- Выстава літаграфій Напалеона Орды (з фонду Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь) — да 27 красавіка.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА ў В. РАЎБІЧЫ

Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.

■ Пастаянная экспазіцыя.

МУЗЕЙ ПРЫРОДЫ І ЭКАЛОГІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. К.Маркса, 12. Тэл.: 327 06 33.

Экспазіцыі:

- "Сезонныя змены".

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТАРЫЧНЫ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. К.Маркса, 12. Тэл.: 327 43 22.

Экспазіцыі:

- Абноўленая экспазіцыя "Старыжытнае Беларусь".
- "Беларусь XVI — XVIII стст. у партрэтах і геральдыцы".
- Бестэрміновая акцыя "Адзіны білет", якая дазваляе мінчанам і гасцям сталіцы наведаць музей і яго шэсць філіялаў, набыўшы ўсяго адзін білет у любым з іх.
- Аўтарскі праект Ахрэма Белабровіча VKL3D.
- Акцыя "Вольнае пініна" — кожны дзень з 16.00 да 19.00.

Выставы:

- Выстава "Беларусь: адраджэнне духоўнасці".
- Выстава "Ад рымскага денарыя да беларускага рубля".
- "1919: Беларуская рэспубліка" (да 100-годдзя абвясчэння БССР і 95-годдзя абвясчэння беларусізацыі) — да 12 мая.
- Выстава касцюмаў Аляксандра Васільева "Запразненне на бал" — да 30 мая.
- Выстава "Арыгамі. Сфера сталасці пераменаў" — да 24 красавіка.

Філіялы музея

ДОМ-МУЗЕЙ І ЗЕЗДУ РСДРП

г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 31а. Тэл.: 290 68 47.

■ Абноўленая экспазіцыя "Гісторыя сацыял дэмакратычнага руху канца XIX — пачатку XX стст."

■ Навукова-папулярная выстава "Таямнічы свет пад мікраскопам" — да 7 ліпеня.

МУЗЕЙ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ДЗЯРЖАЎНАСЦІ

г. Мінск, вул. К.Маркса, 38. Тэл.: 327 46 11.

■ Пастаянная экспазіцыя "Сучасная гісторыя Рэспублікі Беларусь: 1991 — 2017 гг."

■ "Галюны дакумент краіны: мінулае і цяперашняе (да 25-годдзя прыняцця Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь)" — да 12 красавіка.

МУЗЕЙ ПРЫРОДЫ І ЭКАЛОГІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. К.Маркса, 12. Тэл.: 327 06 33.

Экспазіцыі:

- "Сезонныя змены".

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:

магазіны "Белсаюздрук"

Падземны пераход ст.м. "Пятроўшчына".

Падземны пераход ст.м. "Плошча Перамогі".

Проспект Незалежнасці, 44.

Вуліца Валадарскага, 16.

кіёскі "Белсаюздрук"

ст.м. "Наміга", вул. М. Багдановіча.

Проспект Пераможаў, 5.

Вуліца Рабкораўская, 17.

Проспект Незалежнасці, 68, В.

Вуліца Лабанка, 2.

■ "Вадаёмы і насельнікі прыбярэжных раслін".

■ "Хвойны тып лесу і насельнікі змешанага лесу".

■ "Насельнікі лістовага і змешанага лесу".

■ "Ахоўныя прыродныя ўчасткі, рэдкія віды жывёл".

■ Атракцыён "Стужачны лабірынт".

■ Атракцыён "Лазеры квест".

г. Мінск, ул. Максіма Богдановіча, 9А. *Дом прыроды*

■ Аўтарская выстава Кацярыны Новікавай "У саўтарстве з прыродай" — да 7 красавіка.

МУЗЕЙ ПІСТОРЫ ТЭАТРАЛЬНАЙ І МУЗЫЧНАЙ КУЛЬТУРЫ

г. Мінск, Музычны зав., 5. Тэл.: 220 26 67.

Пастаянная экспазіцыя:

■ "Вытокі тэатральнай і музычнай культуры на беларускіх землях";

■ "Музычная і тэатральная культура Беларусі ў X — XIX стст."; "Беларуская музычная культура XX ст."; "Тэатральная культура Беларусі XX ст.".

■ Выстава выштытых карцін Любові Лосевай і Марыі Пракаловіч "Сола ўдваіх" — да 20 красавіка.

ГАСЦЁЎНЯ УЛАДЗІСЛАВА ГАЛУБКА

г. Мінск, вул. Старавіленская, 14. Тэл.: 286 74 03.

■ Пастаянная экспазіцыя.

■ Выстава гарадскіх пейзажаў Крысціны Вільмант "Родныя матывы" — да 16 красавіка.

Майстар-класы:

■ Музейныя заняткі "Тэатральная лялька" для дзяцей 5+.

■ Інтэрактыўныя музейныя заняткі "Асновы акцёрскага майстэрства" для дзяцей ад 5 да 10 гадоў.

МУЗЕЙ ПІСТОРЫ БЕЛАРУСКАГА КІНО

г. Мінск, вул. Святлодлова, 4. Тэл.: 327 10 75.

■ Пастаянная экспазіцыя "Гісторыя беларускага кінамастацтва".

■ Выстава фотамастака Уладзіміра Жыгунова "У кадры і за кадрам" — з 6 да 28 красавіка.

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ МУЗЕЙ ПІСТОРЫ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск, пр-т Пераможаў, 8. Тэл.: 327 11 66; 203 07 92.

Музей працуе: пн. — выхадны, аўт. — нядз. — ад 10-й да 18-й, сер. — ад 12-й да 20-й.

■ Пастаянная экспазіцыя.

■ Выстава "Азарычы: трагедыя мірнага насельніцтва" — да 22 красавіка.

■ Тэатральна-музейны праект "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Выстава "Адукацыя і творчасць" у супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак, ткацтве паясоў альбо саломалляжэння (на выбар) — кожную нядзелю. Пачатак а 12-й.

■ Майстар-класы па стварэнні лялек-мотанак